

P. Florentin Hrovat, vodja ljudske šole in slovenski pisatelj.

(Spisal B.)

Pred tremi leti je postavil v tem listu skromen spomenik svojemu sivolasemu stricu in dobrotniku, prečast. p. Ladislavu, veleučnemu in zaslužnemu profesorju in pisatelju slovenskemu, — mož, čegar spominu sedaj posvečujemo te vrstice. Kdo bi si bil mislil, da bo stari upokojeni gospod profesor moral še na večer svojega življenja pisati žalostinko po svojem dokaj mlajšem stričniku, ki je kot zvest gojenec njegov čvrsto in vstrajno hodil pot za njim kot redovnik, učitelj in pisatelj — vrlega učitelja vrli učenec!

In vendar: zgodilo se je tako, ker je Bog hotel!

Spodobilo bi se, da bi sedaj zaslužni mojster poslavil svojega vrednega gojenca ter mu postavil časten spomenik v knjigi. A 70letnemu starčku bi bila premučna ta žalna naloga; zato jo zvršuje po njegovi volji in njegovem navodilu — ptuja roka.

I.

P. Florentin Hrovat se je porodil dné 11. vel.

travna l. 1847. v vasi „Velike Hribe“, župnije gorenje-tuhinjske na Gorenjskem. Pri krstu so mu dali ime Janez Nepomuk; njegov dom se je po domače imenoval „pri Kaližu“. Ta rodbina se je bavila razven s kmetijstvom tudi s krojaškim obrtom. Bila je srednje imovita. V tej hiši se je porodil tudi p. Ladislav, čegar najstarejši brat Anton je po očetu prevzel do-

mačo kmetijo. Le-ta je v zakonu z Aleno Novakovo dobil dva otroka: našega Janeza in sestro mu Marijanico.

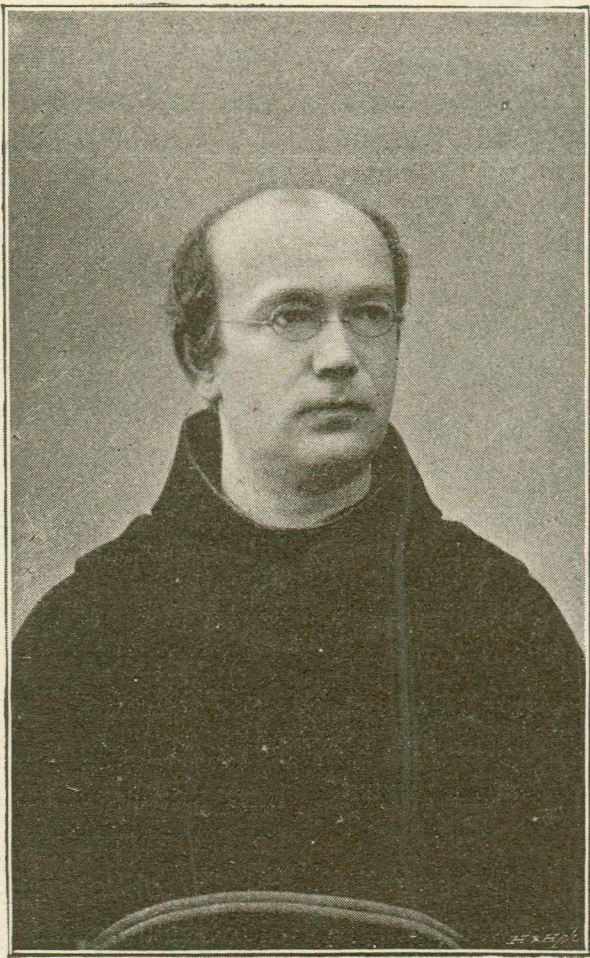
Oče Anton je že umrl, ko je bil Janez komaj štiri leta star. Že po naravi šibkega telesa in nestalnega zdravja si je nakopal jetiko,

ki ga je spravila v prezigodnji grob. Tu je že prvi vir bolehnosti patra Florentina. Ker se je Kaliževa rodbina že od nekdaj bavila s knjigami in je bil p. Ladislav tedaj že duhovnik, zato tudi umirajoči oče ni miroval popreje, nego mu niso obljubili, da pošljejo njegovega Janeza v šolo.

Ko je Janez nekoliko odrastel, poslala ga je mati, oprta na podporo patra Ladislava, v frančiškansko ljudsko šolo v Kamnik. Tu je dovršil štiri razrede. Glavni učitelj mu je bil p. Ferdinand Gözel, kateremu je bil vedno hvaležen. Kot učitelj je večkrat rekel: „Kar vem za šolo, to vem od patra Ferdinanda; pri njem smo se učili brez postave to,

kar sedaj zahteva šolska postava od nas učiteljev.“

Dasi ni bil posebno nadarjen, vendar je vedno srečno uspeval, ker mu je pridnost nadomeščala, česar mu ni naklonila narava. Imel je kot učenec nekako najivnost, ki ga tudi pozneje ni čisto zapustila, dejali bi: otroško preprostost. Na počitnicah je svojim sosedom pripo-

P. Florentin Hrovat.

vedoval vse, kar je videl, slišal in čital; razkladal pa jim je tako natančno in tako goreče, kakor bi bilo kdo vé kako važno. Za družbo sovrstnikov niti pozneje kot dijak ni mnogo maral; najrajši je bil pri svoji materi, katero je ljubil s celim srcem. Najljubša njegova zabava v mladeniških letih je bil ribji lov.

Ko je l. 1859. v Kamniku dovršil štirirazredno ljudsko šolo, vzame ga stric p. Ladislav k sebi v Novo mesto, kjer ga je vpisal v gimnazijo. Tu je ostal Janez do dovršene šeste šole. Študiral je z istim uspehom, kakor v ljudski šoli. Njegova jeklena pridnost in vestnost je premagala vse težave.

Dné 31. velikega srpana l. 1865. je vstopil Janez v frančiškanski red. Dobil je redovno ime Florentin. V novicijatu je bil v Nazaretu na Štajerskem; potem je dovršil na Kostanjevici pri Gorici 7. in 8. šolo ter prvi dve leti bogoslovja, zadnji dve pa v Ljubljani. S slovesnimi redovnimi obljubami se je zavezal dné 17. kimovca l. 1868. in v mašnika je bil posvečen 24. kimovca l. 1870.

Ko je leta 1872. dovršil v Ljubljani bogoslovne nauke, poslali so ga v Kamnik kot učitelja na ljudsko šolo. Tu je deloval štiri leta. L. 1876. so ga premestili v enakem poslu v Novo mesto, kjer je že leto dni pozneje postal šolski vodja kot naslednik onemoglemu p. Sigismundu Jeraju. Ta svoj posel kot učitelj in vodja je opravljal vestno in uspešno do svoje prerane smrti. L. 1890. je postal tudi gvardijan, a l. 1893. je to službo odložil, ker mu je dala preveč truda; ostal je le še samostanski vikarij, kar je bil že preje nekaj let.

Razven svojih šolskih opravil je opravljal natančno tudi svoje redovne in duhovske dolžnosti. Kolikor sta mu pripuščala čas in zdravje, hodil je ob nedeljah in praznikih pomagat dušnim pastirjem v okolici; doma pa je bil marljiv in priljubljen izpovednik. Vrh u vsega tega je pridno deloval na slovenskem slovstvenem polju. Kot spreten mladinski pisatelj je pomnožil slovensko slovstvo z marsikakim lepim spisom.

P. Florentin že od svoje mladosti ni bil nikoli prav trdnega zdravja. Poslednja tri leta pa ga je bolezen še posebno začela pobirati; trikrat se mu je udrlo precèj krvi. Prijatelji in

zdravniki so mu svetovali, naj prosi za dopust za nekaj mesecev. A njegova tankovestnost mu tega ni dopustila. „Dokler bom mogel, bom delal; ko ne bom več mogel, bom pa pustil“, tako se je navadno izgovarjal.

Čeprav je letošnjo pomlad dan za dnevom vidno hiral, vendar-le ga ni bilo mōči spraviti iz šole. Komaj je še hodil, sape in glasú mu je že nedostajalo, pa je še vedno zahajal v svoj razred. Šele v soboto, 14. dan mal. travna je spoznal tudi sam, da ne more več poučevati; opustil je pouk. Iste dni mu je došel tudi od redovnega predstojništva ukaz, da se mora „sub oboedientia“ preseliti v kak drug samostan, kamor sam hoče, da si odpočije. Namerjal je iti v Kamnik, a bil je že tako slab, da si ni upal voziti se. Do 30. mal. travna je še vedno maševal v cerkvi; potem je dva dni opravil sveto daritev v samostanskem oratoriju. Na Vnebohod, 3. vel. travna, si ni upal več maševati; presedel je skoro celi dan v celici. Počutil se je na večer jako slabo, zato so ga pregovarjali, da bi šel v posteljo. A ko je hotel vstati s sedeža, omahnil je in začel umirati. Podelili so mu še zakrament sv. poslednjega olja, in v par trenutkih je izdihnil svojo blago dušo ob $\frac{1}{4}$ 8. uri zvečer med tem, ko se je v cerkvi vršila šmarnična pobožnost. Pogreb njegov je bil veličasten, dasi je bilo vreme jako neugodno.

II.

Pokojni p. Florentin je bil mož srednje velikosti, šibkega telesa, slabotnega glasú. Bil je blag značaj, kakoršnih je malo. Njegova mirna, krotka narava ga je takoj prikupila vsakomu. Bil je toliko ljubezniv v vsem občevarju, da bi človek sodil: ni mogoče, da bi tako srce koga užalilo. In res ni se prepiral z nikomer; ugovarjal je le, kadar je menil, da vé pravo; ko pa je uvidel, da se moti, hitro se je udal. Bil je zvest, odkritosrčen prijatelj, v družbi je bil rad vesel in šaljev. V šoli je bil natančen, resen in oster; učenci so ga radi imeli, a se ga tudi bali. Redovnik je bil z dušo in s telesom, res vnet za svoj poklic.

V vzgoji mladine mnogoizkušeni stric pokojnega p. Florentina, profesor p. Ladislav, sodi, da je bil Janez jeden tistih dijakov, kakoršni

so za praktično življenje najboljši, najbolj spretni, najbolj delavni in stanovitni. — „Ako ima dijak talent za ‚povoljni‘ red (naj govorimo po šolski terminologiji), zraven pa se pošteno ali ‚hvalno‘ vede in je tudi dovolj marljiv: takemu dijaku vedno rasto moči, se krepe in množe. Ako je dijak vesten, ima zmerom dosti dela. Devet ali deset predmetov, to ni malenkostna stvar; ako hoče vsem biti kos, nima časa postajati. Pri tem pa se um bistri in razvija, spomin se uri in krepi in širi; zakaj spomin je kakor magnet, mora vedno kaj nositi in delati, sicer opeša; volja pa je uklenjena v postave dolžnosti. Ako dela vstrajno po dobrih načelih in vestno izpolnjuje dolžnosti, postane značajan. Značajnost je namreč dosledno, stalno delovanje po načelih, razumno za dobre spoznanjih.

Dijak srednje glave nima časa ukvarjati se z drugimi rečmi kakor s šolskimi. Ostane pri svojem delu ter se ohrani nepokvarjenega, kakor je bil naš Janez. Vesten dijak pozna svojo dolžnost, nima časa za šumeče tovarišije ter postane tako bolj resnoben in delaven. Ako so mu bolj pri srcu potrebne reči nego kratkočasnice, utrdi se mu dobra naravnost (mores) in ostane mu za celo življenje vstrajna delavnost, kakor našemu Janezu. Janez kot dijak ni poznal drugega razveseljevanja, kakor navadne dijaške igre, pri katerih je bil živ in spreten.

Sploh uči izkušnja: Ako se dijak srednje nadarjenosti ne privadi précej trdno delati, ako se moti z nepotrebnimi rečmi, pešajo mu moči, zaide na stranska pota, za težje predmete nima nič darú nič veselja, naposled omaga ter obupa in — obesi šolo na kol. Marljiv in vesten dijak

pa, čeprav ni posebno nadarjen, more veliko dobrega storiti, kakor naš Janez.

Nasprotno pa: kaj pomaga najboljša glava, ako je izgubljena za narod? Prav dobra glava se lahko brez truda vse nauči, in ravno najboljših talentov se največ izgubi. V nižjih razredih se tak dijak vse v šoli nauči, doma nima nič opravila; brez dela pa človek ne more biti: če ne dela dobro, pa dela slabo. Dijak se začne kratkočasiti, zaide v slabe tovarišije, začne kmalu igrati, sčasoma pijančevati, šolo zanemarja, ne pazi, ne uči se, moči mu zato ne rastejo, v šoli zaostaja, dela se še ni navadil, učiti se neče, vse mu je pretežavno — in tako postane mlad lahkoživček, zlasti še, ako ima imovite stariše, ki bi ga radi naprej spravili brez truda. Koliko imamo takih žalostnih vzgledov!

Ako pride tak mehkužnež v višje razrede, nima za težje predmete trdne podlage, zlasti ne temeljitih pravil za latinsko in grško slovnico, ker učenje je kakor veriga: vzemi ji jeden ud proč, pa je pretrgana. Ponavljati se mu ne ljubi, včasih tudi ni mogoče, ker ne vé, kje bi poiskal. V glavi nima, poiskati ne zna — obupa in pusti ter gré rajši v tovarišijo po stari navadi; — mature si ne upa delati, gré v vojake ali pa k notarju za pisača. In izgubljena je najboljša glava, pokopan največji talent!“

To so modre, dobro premišljene in resnične besede iz ust častitljivega starčka p. Ladislava, ki je vzgoji slovenske mladine posvetil in žrtvoval svoje najlepše moči in v vzvišeni tej službi tudi osivel. Ta nauk izvestno zasluži, da si ga slovenska srednješolska mladina vtisne globoko v srce!

(Konec.)

Mladosti ni!

Zopet cvête jaglec beli,
Vzduh diší;
Kuka ptica kukavica,
Z rêbri pesem se glasí.

Zopet pómlad, kakor včasih,
Vse brstí,
Isto pétje, isto cvétje:
Pómlad — a mladosti ní!

Slavin.

Viljem Ostrovihar.

(Tragedija v petih dejanjih. — Spisal *Anton Medved.*)

Osebe.

Majnard, grof Tirolski, vojvoda Korotanski.
Told, njegov svétnik, poznej vojskovo.
Konrad Kámenski.
Viljem, baron in gospod
na Ostrovem vrhu.
Ureh z Domovanja.
Armin Priborski.
Konrad s Trate.
Eberard Šent-Peterski.
Friderik, brat Urhov.

Vitezi in zarotniki.

Friderik z Belega brda.
Oton z Dobre.
Vučelin, njegov sin.
Hinek s Sobolja.
Rajnbert Gláneški.
Ana, roj. Ungnadova, soproga Viljemova.
Tilda, njiju hči.
Katinka, njena varihinja.
Aloj, Jakop, Jošt, Koloman, oprode.

Vitezi in zarotniki.

Vila, junoš, strežnik, vojaki.

Dejanje se vrši na Ostrovem vrhu in ob njem, v Priboru, Tridentu in na Grebinjem polji, po smrti Rudolfa Habsburškega, 1291—1292.

Pripombe.

Snov naslednje tragedije sloni na zgodovinskih tleh. Družina Ostroviharjev je jako slovita in je v moškem pokolenju šele pred nekaj leti izmrla v Gradcu. (Cf. Mitth. f. Kr. 1857.) Zgodovinska je zarota, boj ob Grebinju, bajka o vilinjem prstanu. Med mnogimi različicami (Varianten) te bajke sem vzel to, ker se mi je najbolj prilegala. Vse samó imenovane in vse delujoče osebe (razven Otona in Vučelina z Dobre, Hinka s Sobolja in služabnikov) so zgodovinske. Za vire sem rabil:

Mon. Germaniae v. Pertz — Reimchronik von Horneck.

Valvasor, zlasti IX., 241 seq.

Mittheil. für Krain, 1858, 57.

Dimitz Geschichte Krains.

Muchar's Spezialgesch. v. Steiermark.

Nastopi okrinkanih pevcev, troji udar viteški, tekme (Tourniere), vse to je stvar one dôbe in znano v obče. Priimke ali gradove vitezov sem prekrojil po slovensko. Domovanje (Heimburg), Trata (Sommerau), Pribor (Freiburg), Belo brdo (Weisseneck), K. Kámenski (R. v. Auffenstein) itd.

Omenim naj le še:

Tkanica = Ritterschärpe. To je bil dar žlahtnih gospà ali gopic junakom ali tudi pevcem. O nji čitaš v nar. ep. španski „Cid“. Junoš (blagič) = Page.

Meč odpasati in drugemu izročiti je pomenilo oblast ali pravico dati.

Svetla krona na modrem polji — to je grb Ostroviharjev.

Proslov.

Proslov! Čemú? Ker mora biti,
Da, kakor venec, dramo kiti.
Proslov, ne dolg, izraz samó,
Kar skriva mi srcé težkó.
Po resnem trudu in učenju,
Odmaknjen burnemu življenju,
Opel sem Viljemu spomin,
Postavil mu peteri čin.
Ne žeja po minljivi hvali
Privela me je k igri žali,
Saj domu jo pošiljam plah:
Sočutje vzbujaj mu in strah!
Mordà bo vzbujala, (ni znano),
Sočutje z bralci, strah pred mano.

Kar mogel, to sem storil vse,
Kar hôtel, žal, da vsega ne.
A delo samo bralca žali,
In delo samo se mu hvali;
Ne bodi dete le ocen,
In tudi ne ocenam plen! —
Slovenec nima zgodovine,
Da slavne bi opeval sine,
Takó golčali so — golčé,
Zakaj, odklej, kdo zna, kdo vé?
Zató mendà ne bodem visel,
Če prosto tu izrazim misel:
Povéstnico naš rod imá,
A ne uči se je, ne zna.

Junakov dosti mati Slava
 Od gor uralskih do Triglava
 Rodila je — od Visle mej
 Do Márice in še naprej.
 Sicèr od vshoda do zahoda
 Povest človeškega zaroda,
 Junakov, bojev, vede, mest,
 Vse tudi naša je povest.

Če nekdam rod naš bil je tlačén,
 Zdaj diše prost, živi ojačen,
 Le čaka ískrenih duhov,
 Da mu otmó časti sinov.
 Na delo torej, na ledino!
 Imamo dolgo zgodovino,
 Imamo duševnih močij,
 Le krepko voljo Bog nam vlij!

Prvo dejanje

(se vrši ob zlatem studencu in v grajski dvorani).

1. Prizor.

(Na desni skala, iz katere izvira studenec; na levi oskalje, obrasteno z grmičjem. V ozadji gozd, spredaj shojena pot.)

Tilda

(sedi ob viru na skali).

O zlati studenec,
 Kristalni ti vir!
 Pod senco drevesno
 Objema te mir.

V zrkalu odseva
 Zelenja ti svód
 In žarki, lijoči
 Na trudni zahod.

V čarobno migljanje
 Upiram oči,
 Studenec, pokaži
 Prihodnje mi dni!

Moški glas.

Studenec ne kaže
 Resnice očem;
 Prihodnjost gotovo
 Le jaz ti povem.

Ljubezen do pevca,
 Ki poje ti zdaj,
 Ki vroče te ljubi,
 Prinese ti raj.

Tilda

(prestrašena).

Čegav ta glas? To ni odmev. Kdo poje?
 Katinka, kje si? Pridi hitro sèm!

2. Prizor.

Hinek

(stopi z desne strani).

Ne bojte se, gospica žlahtna! Jaz sem.

Tilda.

Gospod s Sobolja, vi? Odkod nenadno?

Hinek.

Odkod? Od doma vendar. Idem k vam,
 Povabljen sem za god očetov v gosti.

Tilda.

In peš?

Hinek.

Moj vranec se tam v jasi pase.
 Po bliskovo sem celo pot vihrál,
 In ježa me je préveč utrudila.
 Razgrel sem se in spotil, in potán,
 Saj veste, ne bi smel pred vaše lice.
 Zato sem konja razsedlal in k bukvi
 Privezal za povodec dolg in legel
 Na travo, da počinem z vrancem vred.
 Ta hip začujem vašo lepo pesem,
 Ustavljam se nisem mogel sili,
 Prihitel sem, da prvo vas pozdravim.
 Kakó ste ljuboglasno peli, Tilda!

Tilda.

Zakaj me hvalite? Moj glas ni lep,
 A petje mi je milo res vsegdar.

Hinek.

Prišli ste na prešét v ta gozd, kaj ne?
 Gospica, ali pač ste čuli preje
 Napeva svojega odmev iz gozda?

Tilda.

Odmeva ne, a drugo pesem vašo;
 Besede ste pritáknili sami.
 In prav lepo prilegajo se pesmi.

Hinek.

Iz polnega srca beseda vrè
 In v harmonijo se izliva včasih,
 Da sam razum posluša in strmi.

Tilda.

Ne pojemo li vsegdar od srcá?

Hinek.

Vi nečete mi govora umeti.

Tilda.

Zakaj ga nečem in umela nisem?

Hinek.

Tu danes sva samá in tu imam
Priložnost, ki je nimam vselej v gradu.
Nositi več ne morem dvoma, straha,
Gospica, dejte, ali res ne veste,
Kaj v srcu skrivam jaz za vas že dolgo?
Zakaj sem v domu vašem tolikrát?

Tilda.

Tako skrivnostno vedno govorite,
Tako temná, da vas nikdár ne úmem.

Hinek.

Skrivnostno in vendár očito, jasno.
Naj imenujem-li naravnost moč,
Ki v srcu plamen nam zaneti vroč,
Ki z nepokojem sladkim nas objema
In čustva vsa in misli vse razvnema?

Tilda.

Teman skrivnosten govor, kakor prej.

Hinek.

Ta moč, o Tilda, zove se — ljubezen.
To moč gojim do vas v globoki duši,
Ta moč objemala me bode večno,
Ob vaši strani rad bi živel srečno.
Govoril sem umljivo in očito,
Zdaj govorite, prosim, vi odkrito!

3. Prizor.**Katinka.**

(pride izza oskalja).

Zakaj ste me poklicali, gospica?

Hinek.

(sam záse).

Odneseš bès te, stara kukavica!

Tilda.

Ker strah me je obšel. Gospod s Sobolja
Odpel nakrát je moji pesmi v lôzi.

Katinka.

(se pokloni).

Gospod s Sobolja tukaj, a takó?

(Tildi.)

Prinesla sem vam, Tilda, šopek cvetja:
Krvavi lisec, sleč, belice, glejte.
A dam vam ga samó, če greste précej
Z menoj domov, ker že se večeri,
In vi odeti ste v prelahko krilo.

Tilda.

(vzame šopek).

Ne veste-li, po kaj sva prišli v gozd?

Katinka.

Očetu, vem, nasproti, toda zdaj
Ne kaže čakati, gospica Tilda.
Kdaj lovec se povrne, sam ne vé.

Tilda.

In danes baš tako sem v skrbi zanj,
Ter težka slutnja muči mi srce.

Katinka.

Čemú težite dušo brez potrebe?
Nevarnosti ga ne otmete vi.
Druguje mu oproda. Prazen strah!
Pripravlja se pojedina domá,
Kadar ste sredi júnošev, strežnikov,
Vse brže gré jim delo izpod rok.

Hinek.

Na lovu je gospod vaš oče?

Tilda.

Da.

Hinek.

Potem ga rad počakam jaz; samó
Povejte, pride-li gotovo tod?

Tilda.

Gotovo. Druga pot ne vodi v grad,
Zarastena je gosto cela lôza.

Hinek.

Na mahovita ležem tla, in plašč
Za zgnavje zganem ter počakam.

Tilda.

Storite mi ljubav, gospod! Ne vem,
Zakaj bojim tako se danes zanj.
Da srečno vidimo nocoj se v gradu!

(Katinka in Tilda odideta.)

Hinek.

Poklanjam se do tal, gospica mila.

(Nekaj časa zrè za njo.)

Kakó je lepa, kakor angel sam.
Ta golobica mora biti moja.

(Sname plašč, gre za oskalje in leže, da se ne vidi na
pot. Iz početka in po majhnem premoru prav tiho, polagoma zapojó iz dalje nekoliko glasneje nevidni)

Pogozdni duhovi.

Mi, duhovi kozjenogi,
Mirno tu živimo v logi,
Modra pesem v svet nam plava:
Kaj bogastvo, kaj je slava?

Vse minljivo, vse nestalno.
Vsakemu zapoje žalno
V skrajni čas mrtvaški zvonec
Slave in bogastva konec.

4. Prizor.

Jakop

(s kopjem v roci tiho dihetaje).

Prišel sem k sapi. Strah me je še zdaj.

Viljem

(stopi za njim).

I kaj si videl?

Jakop

(se ustavi).

Čudno! Poslušajte!

Zavohal sem nereso. Brž za njim
 Poskočim, da mu s kopijem prederem
 Ščetinasto telo, toda neresec
 Zavije s poti v stran v češminje gosto,
 Da hipno skrije mojim se očem.
 In ko se spet prikaže, kaj zagledam?
 Nereso ne: kdo bi si mislil to,
 Premenil se je v konja v tistem hipu.
 Ko videl bi medveda ali risa,
 Brez straha lok bi bil napel na njú;
 Pred konjem pak je zamrščalo v meni.
 Pribežal sem do vas, a nisem hotel
 Povedati dogodka prej, dokler
 Zavedel nisem se resnice čudne.

Viljem.

Ne moti se! To bil je le privid.
 Kako naj konj zaide v to goščavo?

Jakop.

Kaj znam? A konj je bil in sicer vranec.
 Pogled me varal ni, za glavo stavim.

Viljem.

Ne bodi vražast! Bog vé, kaj si videl!
 Le hodi v grad! Dovolj je opravila.
 Predolgo sva mudila se na lovu.
 Pomagaj Joštu! Sam v konjaku dela.
 Morda se vitezev nabere broj.
 Jaz tu počakam nekaj časa v hladu,
 Ker mi dobri večerni vzduh.

Jakop

(odhaja).

Lè, lè!

5. Prizor.

Viljem

(sede na skalo in se podprè z rokó).

(Konj zarezgače.)

Kaj čujem! (Vstane.) Torej vendar konj!
 Odkod?

Ne vem, kaj v gozdu danes se godí.
 Takó tesnó mi je pri srcu! Čudno!
 Vsak šum se mi dozdeva poln pomena.
 (Posluša pazno k viru obrnjen.)

6. Prizor.

(Valovi v studencu zapljuskajo dvakrat: potem se dvigne
 nakrat belo odeta)

Vila.

Pozdravljen, slavni vitez Ostrovrhar!
 Ne boj se vile blagotvorne, Viljem!
 (Stopi bliže k Viljemu.)

Viljem

(zdrzne).

Kdo si, neznano bitje v beli halji?

Vila.

Ne bodi plah! Trdnó si piši v dušo
 Besede, ki iz ust jih čuješ mojih!
 Oznam ti življenja slavo, srečo.
 Na roki moji prstan se blešči,
 Ki v sebi skriva čarodejno moč.
 Ta prstan tebi podarím, o Viljem,
 Če dvoje mi obljub zvršiš.

Viljem.

Katerih?

Vila.

Kdor prstan ta natakne na desnico
 In nosi ga po dnevu in po noči,
 V okrilji mojem raste mu bogastvo.
 Gradove si prelepe pridobodeš,
 Zakladov nagrmadiš kúp visok,
 Vojakov krepkih si nabereš množ.
 A kaj bogastvo poleg slave tvoje!
 Částí najvišje venec v boji spleteš,
 Imé le tvoje strah vzbudi sovragom,
 Imé le tvoje spoštovanje drugom,
 Celó vladarjem bodeš v svetlih čislih!
 Ta prstan tebi podarim, o Viljem,
 Če dvoje mi obljubiš.

Viljem.

Reci, kaj!

Vila.

Da najin ta razgovor skrit ostane
 Do smrtne ure tvoje, da nihče
 Ne poizvé ga, kdor ga zdaj ne čuje.
 To prvi je pogoj, obljuba prva.

Viljem.

Dokler mi druge ne poveš, molčim.
 Povej mi, divna žena, torej drugo!

Vila.

Da nikdar viteške časti ne žališ.

Viljem.

Nič družega, je-li to vse?

Vila.

Da, vse.
 Ponôvi v duhu te besede moje,
 Potem obljubi sebi v prid in srečo!

Viljem.

Da najin ta razgovor skrit ostane
 Do smrtne ure moje, da nihče
 Ne poizvé ga, kdor ga zdaj ne čuje.
 To prva je obljuba; druga pak,
 Da viteške časti nikdar ne želim.

Vila.

Toda, če kdaj prelomiš ti obljubi,
 Umakne se sramoti tvoja čast,
 Življenje ti konča prerana smrt.

Viljem.

In kdor ta prstan vidi in me vpraša,
 Odkod sem ga dobil, kaj naj porečem?

Vila.

Podaril ga mi je nekdó, le reci,
 Na drugo stvar zasúči govor svoj!

Viljem.

In komu podarim naj prstan tvoj,
 Kadar napoči smrtna ura moja?

Vila.

Odloči sam! Povej samó pogoja,
 Ki tebe vežeta, in srečen bode
 Po smrti tudi, kdor dobí ta prstan.
 Izdêri meč in trikrat ga zavihti!

Viljem

(izdere meč).

Obetam, kar zahtevaš in prisezam.
 (Zavihti meč trikrat v zraku.)

Vila

(sname prstan in mu ga dá).

Natakni talizman si na desnico!
 Odbeži v grad! Ne zabi te prisege!
 (Viljem zbeži na levo, Vila na desno).

7. Prizor.**Hinek**

(pride počasi izza oskalja in se ogleduje).

Ne vem, sem spal-li, ali sem bedel,
 Resnico-li sem videl, ali sanje.
 Odkod prikazen? Bil je Ostrovrhar.
 Da, bil je in neznana mi devica.
 Zaspal sem res in spal, ker sem se vzbudil.
 Prisega, prstan, slava, čast, bogastvo . . .
 Strahú sem trepetal. Kaj to pomenja?

Kam je prešla devica bela zdaj?
 Razgovor njú ostati mora skrit;
 Sicer — umakne se sramoti čast,
 Življenje mu konča prerana smrt.
 Da, to so bile nje besede, vem,
 Zatorej tudi vem, da nisem sanjal.
 Prisegel je, zavihtel meč je trikrat . .
 O čudno, grozno! Strani naj bežim!
 Kje ímam konja? Iti moram ponj.

(Gre na desno).

(Iz početka tiho, potem nekoliko glasneje zapojó zopet)

Pogozdni duhovi.

Vse minljivo, vse nestalno.
 Vsakemu zapoje žalno
 V skrajni čas mrtvaški zvonec
 Sreče in bogastva konec.

(Konj zarezgače).

*Zavesa pade.***8. Prizor.**

(Dvorana. Na stenah visé slike pradedov, sredi dvorane
 miza obložena z jelom i pilom. Oton z Dobre, Konrad
 s Trate, Rajnbert Gláneški pridejo počasi in se ustavijo
 ob mizi.)

Oton.

Umrl je torej cesar. Bil je star.

Rajnbert.

Že dolgo smo se bali, da premine,
 In vendar čudno, vest človeka strese,
 Naj tudi čakal nanjo je že dolgo.
 To bil je velik mož, krepak, odločen.

Oton.

Kaj bode zdaj? Nemirov se bojim.

Rajnbert.

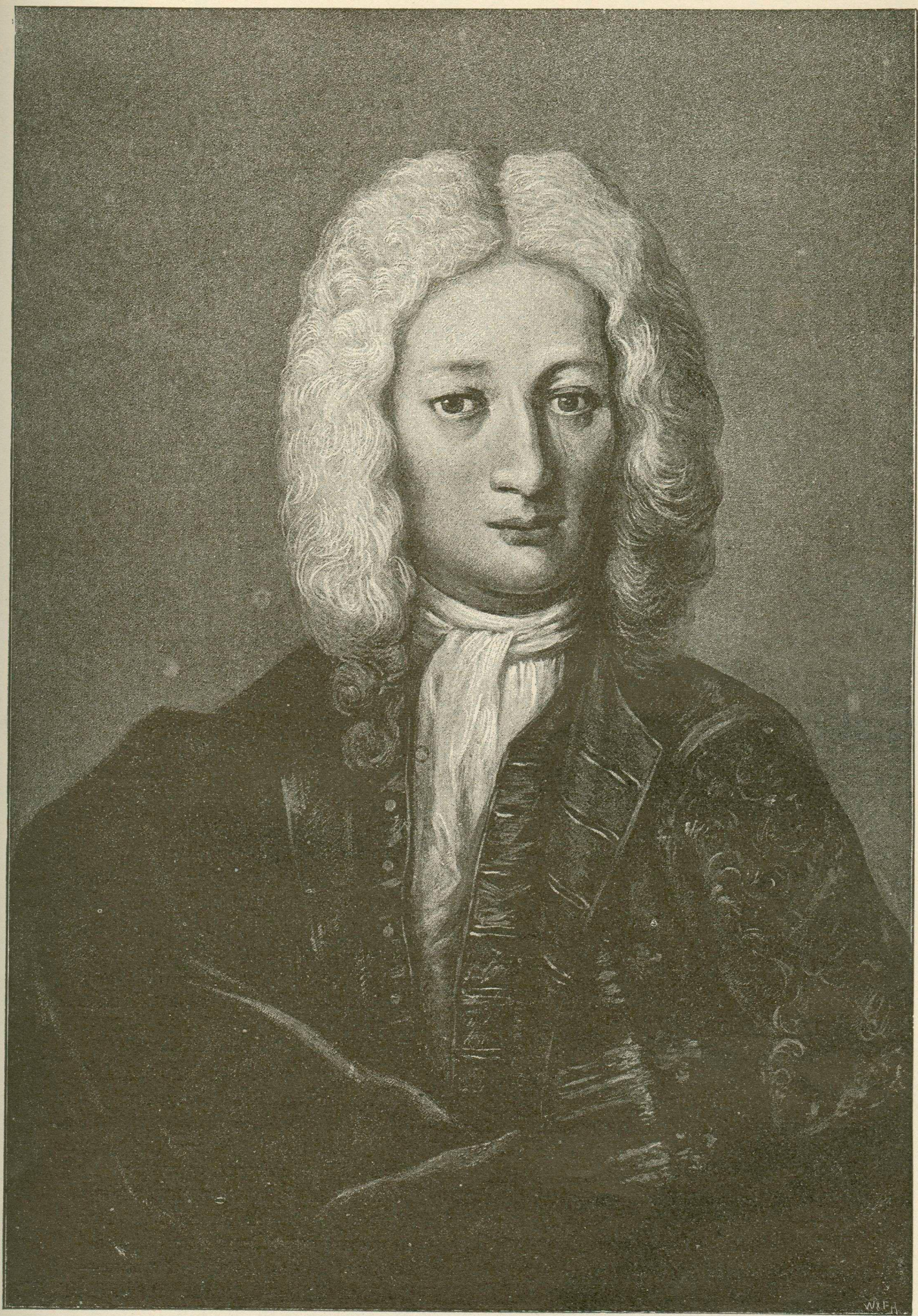
Trepet je vzbujal meč njegov povsod.
 Upornike je kaznoval hudo.
 Vsakdo prisoja Otokarju srčnost,
 Okretnost in bodrost: in on je padel,
 Strašilen vzgled za vse. Kaj bode zdaj?
 Nič zla po mojih mislih. Sin njegov
 Podedoval ni le po njem dežel,
 Nó tudi vse lastnosti.

Konrad.

Jaz bi dvomil.

Rajnbert.

To bode storil z vsemi, ki pravice
 Kraljevske bodo mu kratili smelo,
 Kar Venceslav je z Závišem in Zdenkom,
 Možgane trde oddaljí rokám.

Brizinški mestni glavar v Škofji Loki. (Po sliki ljubljanskega muzeja narisal I.j. Grilec.)

Konrad.

Ta dva sta kazni tudi zaslužila;
Da Venceslav je starji, ne bi čakal
Do Lobočke obeh oholih glav.

Oton.

Ne vesta-li, kdaj se napoti Albert
Iskati cesarske krone k nemškim knezom?
Ti, Konrad, ki si blizu dvora v Beču,
In Rajnbert, ki občuješ z Ljudevitom,
Majnarda, tasta kráľjevega sinom,
Kaj mislita, dadé mu li cesarstvo?

Rajnbert.

Da pojde ponjo, to je pač gotovo,
Morda je že na poti zdaj, toda ...

Konrad.

Najbrže mu jo odrekó, ker malo
Priatelj je on šteje izven meje.
Vsaj Oton, vojvoda bavárski, Gérard,
Nadškof Mogunški, ki mu je sovražen,
In Hinek, oče vojvodin, glasóv
Ne bodo mu priznali, dobro vém.

Rajnbert.

S tem Otonom si Albert v vek je v konce,
Odkar je Otonu umrla žena. —
Bila je Katarina hči cesarju.
Ko snubil jo je Oton, oče Rudolf
Za doto nekaj mest ji je izročil.
Umrli je brezdetna, in zato
Ta mesta brat nazaj zahteva zdaj.
O koliko je bilo bojev z mečem,
Besedami — do danes vse zastonj.

Oton.

Na kateri strani tu živi pravica?

Rajnbert.

Jaz sam ne vem. Pogodba naj bi modra
Končala razpro, ki preliva kri,
Teptá blago meščanom, kmetom polje.

9. Prizor.

(Ureh z Domovanja pride z Viljemom.)

Ureh.

Kakóv je vaš pomenek? Čij razpor?

Rajnbert.

I nò med Albertom in vojvodama.

Ureh.

In škofi, reci tudi, Rajnbert!

Oton.

Škofi?

Ureh.

Vojniški Rudolf bil je v zvezi s Hinkom,
Bavárskim vojvodo, ne vém, kakó.
Nezvesti meč je dvignil zoper škofa,
Miheljevo za njim zapalil Hinek.
Tako je sklical solnograjski škof
Prelate v zbor, in kaj so določili?
Da se nobeden svečenik ne vtikaj
V reči posvetne in razmere vladne.
To meri na opata v Admontu,
Ki Albertu je poglavar na Štírskem.

Konrad.

Z ukrepom tem se strinjam tudi jaz.
Vsakdo se drži svojega poklica!

Ureh.

A žalil Alberta je ta ukrep,
Prišel je meč in mnogo lepih dvorov
Otel je škofu. Ta pak je pustošil
Dolino engiško.

Rajnbert.

Odveč je to že!

Oton.

Kaj mari kmetu boj, razpor gospode!
In vendar on največ trpi ob tem.

Viljem.

Pogodbe je, pogodbe tu potreba.

Ureh.

Da je mogoča. V Velesu sem bil
In v Lincu, da bi jo dognali konči.
Zaman. Ko smo zahtevali soglasno,
Da Albert vsaj nadškofu ne posega
V področje, ki ga črta mu duhovstvo,
Zadet je bil opat in je naščuval,
Da Albert se uprè pogodbi naši,
Seveda, ker bi mu oblast kratila.

Konrad.

Opat premočen, Albert premehak.
Potem pomagaj si! Nespamet gola!

Ureh.

Celó Eliza, Albertu soproga,
Trudila se je mnogo za pomirje,
Prosila škofa, da je prišel v Beč.
A lókavi opat je v tem sestavil
Pogoje, ki naj pomiré razpor —
Kaj pravim — pomiré, še bolj zažgó.
Domov prišedši, Rudolf je umrl.

Oton.

Naslednik Rudolfu je Konrad, ne?
Je-li on miroljub?

Ureh.

Kako-li bodi!

Rajnbert.

Uporen ljud! Gospod nam bodi jeden!
 Kdor rojen ali voljen je vladar,
 On le imá gospostvo od Boga.
 A zdaj pri nas si vsak oblast prisvaja,
 Menèč, da mora govoriti vmes.

Ureh.

Izèšel glas je vsemogočen, Rajnbert,
 S kraljevih sedežev le od Bogá;
 Vladar je človek, kakor mi, zmotljiv.

Rajnbert.

Pokornost smo dolžni vsi podaniki.

Ureh.

Pokoren bodi torej, v prah se vrzi!

Viljem.

Pustimo, da bodočnost več razkrije!
 Nemir je bil in bode vedno v svetu.
 Dokler sovrag ne pleni mej domovju,
 Vihrá prepír in boj v telesu njega.
 Poglejte tu moža na steni sliko!
 Praded je moj, junak, da malo takih.
 V deželi sveti s carjem rusobradim
 S kardelom majhnim šel je zoper Turka,
 Desetkrat večjo vojsko mu porazil.
 Imê mu je biló kot tebi — Ureh.

Oton.

Junaško lice, krepka so mu pleča.
 In kdo je ta ob njem?

(Gredó naprej.)

Viljem.

To je Armin.

Na slavni tekmi v Švici je dobil
 On prvo ceno. Bil je spreten jezdec.
 Ustrelil jeden dan je pet nerescev.

Rajnbert

(Viljemu).

Podoben tebi sosod je njegov.
 Sezidal je ta grad, dejal si nekaj.

Viljem.

Oba sta brata tukaj poleg sebe.
 Sezidala sta dva gradova: ta
 In oni, ki se dviga nad Ljubljano.

(Gredó v ozadje.)

10. Prizor.

(Hinek s Sobolja in Ana.)

Hinek.

Še to, gospá, potem molčim o tem,
 Stopiva spred, ne maram, da bi vsak
 Pogovor moj poslušal.

Ana.

Torej, kaj?

Hinek.

Da bogat nisem, veste; grad je moj
 Samoten, toda lep. In grad samó
 Zapustil mi je oče, ki je mrtev.
 Spominov baš ne vzbuja mi preblagih.
 Zapravil je vso dediščino svojo.
 Potratil bi celó ves grad, da ni
 Za časa smrt objela rok razsipnih.

Ana.

Imetje naše je veliko.

Hinek.

Vem.

A menim, da bogastvo ni pogoj
 Jediní sreče, milostna gospa.
 Da žlahtna kri, ki se po vaših žilah
 Pretaka, ne pleméni le rodú
 Slovitih Ostrovrharjev, Ungnadov,
 Da vaše plemstvo tudi v srcih žije.
 Zato ne bodete branili hčeri,
 Da z vitezom se združi nebogatim,
 Ki ljubi jo tako brezmerno, srčno ..

Ana.

Izvôli sama zvestega soproga,
 Vsa moja moč do nje je dober svèt.
 In mar vas tudi ljubi moja hči?

Hinek.

Razkril sem ji, gospá, ljubezen včeraj.

Ana.

In kaj nato je ona odvrnila?

Hinek.

Molčala je, in kdož molči, on trdi.

Ana.

Molčala je, molčala? Nežno devče,
 Kaj vé pač o ljubezni še! Toda,
 Gospod s Sobolja, kakor se mi zdi,
 Presojate nje molk ugodno záse?

Hinek.

Povedal sem vam vse.

Ana.

Jaz tudi vam.
Povejte drugo mojemu gospodu.
Njegova želja nam je vsem ukaz.
Armin Priborski je prišel, pogledajte,
In Tilda ž njim.

11. Prizor.

(Arminu gre Hinek nasproti, Tilda gré k materi. V ozadju se gostje pozdravljajo.)

Tilda.

Gospod naš oče kaže vendar danes
Vedreje lice.

Ana.

Hvala bodi Bógu!

Tilda.

Oh mati, čuden se je včeraj vrnil.
Vprašala sem ga, kje se je mudil,
A dolgo ni mi odgovoril nič.
Potem je pravil nekaj o neresu,
O ptujem konju in ves čas pokladal
Na vroče čelo roko pred menoj.

Ana.

Kaj pač se mu je pripetilo v gozdu?
Mordá pozneje nama sam pové.
A zdaj kažíva le veselo lice,
Da ne raztožíva ga še medve!

Viljem

(glasno in slovesno):

Gospóda slavna zdaj obkroži mizo!
Na desno sedi mi prijatelj Ureh,
Na levo svak moj Rajnbert z Gláneka,
Ob prvem milostna gospa, ob drugem
Gospica Tilda, in naprej po volji.

(Gostje se razvrsté kramoljaje drug za drugim. Viljem vzame veliko kupico v obliki keliha in dé):

Pozdravljeni mi srčno, gostje dragi,
Ki me objemate v ljubezni blagi.
Zahvaljeni bodite tisočkrat,
Da prišli ste me danes godovât!

(Vsi trčijo molcé in sedejo.)

Junoš

(prinese na srebrni plošči list).

Ta list je sel prinesel iz Tirolov.
(Viljem vzame list, junoš odide.)

Ureh.

Gotovo ti čestita Majnard grof.
Preberi!

Viljem.

„Almus Regulus & Baro!
Od srca vam želim še mnogo let,
Da z vernim srcem, krepkimi rokami
In z bistrim duhom vedno le živite
Pro patria, Alberto, eius duce,
Ki bodi vam in meni milostiv.
Maynardus, dux Carinthiae et comes
Tirolis, Tridentinus . . .

Ureh.

Kaj še vse?

Viljem.

Addictus tibi permanens amicus.

Oton.

Ta čast je redka.

Konrad.

In posebna tudi.

Hinek

(dvigne kupico).

Na zdravje torej Májnardu, čestilcu!

Oton, Viljem, Hinek, Rajnbert.

Na zdravje, Bog mu dolgo daj življenje!

Rajnbert.

Spominjajmo se slavljenca i mi!

(Obrne se k Viljemu).

Ti, ki živiš v časti na svetlem dvoru,
Ki šteješ broj prijateljev med nami,
Ki vzbujaš strah z velikim mečem svojim,
Ki ljubljene si podanikov vseh,
Ki petdeseti god obhajaš danes:
Še toliko doživi let, o Viljem,
Pod božjim in svetnikovim okriljem!

(Vsi gostje gredó s kupicami do njega, trčijo in se mu poklonijo. Ana in Tilda mu poljubita roko. Prva se zgane, ko začuti viliinji prstan.)

Viljem.

Zahvaljam vas še jedenkrat vse goste.

Junoš.

Neznan pred sobo prosi neki pevec,
Da smel pred svetlo družbo bi stopiti.

Viljem.

Sloboden mu je vstop.

Junoš.

Takó mu dém.

(Odide.)

(Vse se ozira proti vratom, ki se odpró).

12. Prizor.

Vučelin

(vstopi s kratkim plaščem na ramah, z mečem ob boku, s črno krinko na licih, z mandolino v roci).

Pozdrav in čast visoki družbi!

Ureh

(Viljemu tiho):

Kdo je?

Viljem.

Ob boku meč, v desnici mandolina,
Govori, kaj opevajo ti strune?

Vučelin.

Junakov dela, slavo žlahtnih žen.

Viljem.

Uberi strune in zapoj!

Vsa družba.

Zapoj!

Vučelin

(se nasloni na steber in prične):

V daljne čase duh mi plava,
Plava v čase mi sedanje,
Do Maríce in do Save
Nosijo me zlate sanje.

Na bregéh Maríce modre
Ležal je otrok v zibeli,
Vetrci od reke hladne
V zorno so mu lice veli.

Ob skrivnostnem mraku nočnem
Tri so prišle rojenice;
Ko je zlata majka spala,
Šepetale so mu v lice.

Prva mu je šepetala:
Slavno v tebi gledam glavo,
Zárod bode tvoj, o dete,
Znanil vere sveto pravo.

Druga mu je šepetala:
Slavno v tebi gledam glavo,
Zárod bode tvoj, o dete,
Branil milo očetnjavo.

Tretja mu je šepetala:
Slavno v tebi gledam glavo,
Zárod bode tvoj, o dete,
Hranil plemstvu čast i slavo.

Rojenice so zbežale —
Čvrst je vzrastle njih miljenec.
Njemu prvemu Bolgarje
Spleli so kraljevski venec.

(Nekoliko poneha.)

Ureh

(Viljemu):

Čegav je slavni zárod, veš-li, Viljem?

Vučelin.

V prešle čase duh mi plava,
Plava v čase mi sedanje,
Od Maríce me do Save
Nosijo krilate sanje.

Dvigali so se gradovi,
Meči sukali krvavi
V bran krščanski veri sveti,
Časti v bran in očetnjavi.

Slava slavnega zaroda
Z dném današnjim veke štiri
Od Maríce, reke modre
Do valov se Save širi.

Nad valovi Bistre, Save,
Na ljubljanski ravni plôdni
Sinu tega roda dviga
Tebi, Viljem, grad se rôdni.

(Pokaže nanj z rokó.)

Viteške česti branitelj
Vere in domovja véden,
Slavnim dedom si potomec,
Vitez Ostrovrhar, vreden.

Dolgo torej, v veke slôvi
Na skalovji in podolji,
Ob ognjišči, na bojišči
„Svetla krona v modrem polji!“

Vsa družba.

Na veke slava ti, godovnik, slava!

Ureh

(prime kupo).

Kozarci naj ti zazvené iz nova!

(Trčijo vsi.)

Armin.

In kdo si, krasopevni ti neznanec?
Pokaži se, povej!

Oton.

Odloži krinko!

(Vučelin sname hipoma krinko z lica.)

Viljem.

O Vučelin! Pozdravljen, dragi pevec!

Ureh.

Spoznati nisem ga po glasu mogel.

Ana

(Otonu).

To vaš je sin. Kako je jarno pel!

Ureh.

On, ki je čustva svoja v lep izraz
Oblekel, ki iz naših srdec vseh

S krilatim je napevom slavni rod
Počastil, on zasluži tudi slavo.

Vsi

(razven Hinka).

Poživi Bog te, pevec Vučelin,
In zárod, ki si peval mu v spomin!

(Tilda vrže cvetico, katero Vučelin ujame in se ji ljubo pokloni. Hinek ga srepo pogleda in zacepetá.)

Zavesa pade.

Gospa s pristave.

(Zgodovinski roman. — Spisal I. Kraljev.)

(Dalje.)

Slavnost na Sforzovem vrtu se je zdela gostom jako važna. Sklepali so o raznih posledicah. Da bi se vzela vitez Ambrosio Sforza in knežna Virida — to bi po njih mislih ne bilo nemogoča in nezaslišana stvar. Po rodu sta bila oba iz starodavne milanske meščanske rodbine, po bogastvu pa tudi nista bila mnogo narazen. Saj ni še dolgo, kar so si bili Viscontiji in Sforzovi jednaki, pred 50 leti namreč, ko je rodbina della Torre gospodovala Milanu. Le sreča je nanesla, da so splavali Viscontiji na površje, in milost cesarjeva jih vzdržuje. A vse to je le od danes do jutri: zato nima Barnaba nič vzroka, in to ne daje Viscontiju pravice, povzdigovati se čez svoje milanske rojake. Take zaroke so bile tudi običajne v Milanu in drugih italijanskih mestih, kjer so dajali glavarji radi svoje hčere imenitnejšim meščanom v zakon.

Taka govorica je šla urno po meščanskih hišah in prav to se je začelo obravnavati tudi v Sforzovi družini. Ko ni bilo drugega dné Ambrosia doma, pride kastelan v posèt. Razgovor se zasučé takoj na prejšnji večer.

„Hvaležna sem Bogu“, pravi mati, „da je imel Ambrosio zopet vesel in zadovoljen dan; bolezen ga je tlačila le hudo.“

„Vsi smo jako hvaležni vaši hiši in zlasti vam, plemenita gospa, za ta lepi večer. Videl sem, da so ga bili vsi gosti veseli. To je nov uspeh, ki si ga je pridobila slavna Sforzova hiša“, pravi gospod kastelan.

„Bili smo res vsi veseli, a meni se zdi in neprijetna slutnja me muči, da utegnejo dozoriti iz tega veselja tudi grenki sadovi“, pristavi gospica Margarita. „Poslednji čas so res razmere naše do namestnika in njegove družine izredno prijazne. Kaj, če se to izpreobrne? Potem nam ostanejo le še spomini nekdanjih dnij.“

„Ne toži, sestra, dokler ti ni potreba! Kaj bo v prihodnjosti, to je v božjih rokah. Čemu bi se plašili s tem, česar ni?“

„Draga Anica, to je res, pa mnogokrat smo sami krivi, če nam gre narobe, ker ravnamo nespametno.“

„Ne razumem, kakšna misel ti hodi po glavi, Margarita, saj smo bili včeraj in poprej vsi tako zadovoljni, Ambrosio je zdrav in vesel, namestnikovi so nam dobri, česa bi si še želeli?“

„Vendar, vendar — ali nisi videla, da Ambrosieva nagnjenost do Viride pomenja več, kakor samo vljudnost in viteško udanost.“

„Ej, če bi tudi bilo kaj več!“ odvrne kastelan, „vitez Ambrosio se že sme ozreti tudi tako visoko.“

„Oh — ali ne veste, v kakih razmerah je gospod namestnik do Avstrije? Ali ne veste, da se dogovarjajo o zaroki knežne z vojvodom Leopoldom?“

„Meni se ne vidi tukaj nič nenavadnega“, reče Bernardo. „Vsako boljše dekle ima več snubcev in izmed njih si izbere tistega, ki ji je najbolj po srcu. Ako snubi vojvoda Leopold, dobro, zato še ni treba odstopiti Ambrosiu. Naj knežna prosto voli: kateri ji je bolj všeč, temu naj podá roko.“

„Ko bi se tu sodilo le po prednostih, da, upala bi za brata. Toda na dvorih se pletejo vse drugačne stvari. Težko, da bo tu sreča za ljubega brata.“

„Priznavam, gospica, da mislite previdno. Res je na dvorih večkrat čudno. Vojvoda Rudolf je razdril zaroko, katera je bila med njegovim bratom Leopoldom in grofico Katarino, ko mu je drugod obetalo več koristi. A, mislim, naš gospod namestnik tudi vé, kaj mu je Ambrosio Sforza. Avstrija je daleč tam, Ambrosio pa je tukaj in je junak, ki velja za pol vojne.“

Mati je viteza pazno poslušala in resno odgovorila:

„Kar se tiče mojega sina, zdi se mi stvar res težka. Sicer pa se ne bom nagibala na nobeno stran. Zgodi se volja božja!“

Kastelan je razkladal še nadalje, da se lahko vse izide prav ugodno za Ambrosia, ker v resnici ni z avstrijskim dvorom nikake zaveze, Virida niti videla ni onega ženina, a z Ambrosiem je bila jako prijazna in sicer očitno.

To je bilo resnično, in tudi mati ni ugovarjala več. Sklenila je za sina storiti, kar se le dá, pokazati bogastvo Sforzove hiše, nastopati povsod sijajno in tako pokazati, da se ne straši avstrijskih snubcev.

Naposled so se vsi udali v to misel, in kastelan je obljubil, da bo delal z vsemi močmi za prijatelja.

Tudi na namestnikovem dvoru je ostal ta večer v glavi in srcu vsem povablencem. Knežna je bila srečna zaradi veselja, ki ga je užila; o nasledkih ni premišljevala. Loschi je bil še drugi dan ves iz sebe zaradi tolike časti, ki ga je bila doletela. Dvorske gospe so imele obilno razgovarjanja o vseh posameznostih. Jedina Izabela ni bila več srečna po tem večeru. Poznala je sicer že prej viteza Sforza, a tako od blizu še ni občevala ž njim, kakor ob tej priliki. Nič posebnega ni mogla povzemati zase iz njegovega vedenja, a jasno ji je bilo, da je najlepši milanski vitez, in zavidala ga je oni, katera ga bode dobila. Ker je bila bistroumna za take srčne zveze, razvidela je hitro srčno razmerje Ambrosievo in Viridino, in to jo je grizlo prav močno.

Prvi hip je bila Izabela z veseljem sprejela novico o zaroki knežne z vojvodom Leopoldom, kakor vse, kar je bilo novega, ker ni imela navade premišljevati o nasledkih. Sedaj pa je sodila stvar še z drugega stališča. Če bi ji bila sreča mila in ji hotela nakloniti Ambrosia, tedaj ji je na poti njegova prijaznost do Viride: torej zahteva njena sreča, da gre Virida v Avstrijo.

Take misli so jo vznemirjale, in njena mlada glava je snovala načrte brez konca in kraja; njeno srce pa je bilo čim dalje bolj v oblasti živahnega nagnjenja do Ambrosia.

Kdo bi si bil mislil, da se bo dal bojeviti gospod kastelan vneti še za kaj drugega, kakor za junaška dela v vojski! Zanimal se je za Ambrosievo srčno stran tako živo, kakor bi bilo treba Argento osloboditi sovražne posadke. Trden je bil njegov sklep, da stori, kar bo mogel, za srečo svojega najmilejšega prijatelja. Saj je slišal iz njegovih ust samih, da mu je res knežna vzor ženskega bitja, da bi jedino le ona mogla osrečiti njegovo življenje, da pa ne prezira hudih zaprek, ki se bodo ustavljale tej nameri.

Kastelan je prihajal kot poveljnik vojske često na dvor. Ni bilo težko najti prilike, da dela za prijatelja. Treba je bilo najti pravih sredstev in sposobnih posredovalcev. Najbolj se je zanašal na pesnika Loschija in na kneginjo.

Don Loschi je videl takoj po slavnostnem večeru, da se Izabela nekam čudno vêde proti njemu, da ga celó prezira. Drugi dan po večerji se ji je hotel bližati in zvedeti vzrok njene mrzlobe.

„Gospica častita, moji duši tako mila, kaj vam je, da mi kažete svojo nemilost? Ali sem vas žalil? Ali sem kaj opustil, kar bi bil moral storiti?“ tako jo je nagovoril, ko se mu je posrečilo na verandi dobiti jo samo.

Izabela je bila vsa zamišljena. Nevoljno je pogledala Loschija in mu odvrnila kratko:

„Mislila sem, da vam zadostuje venec, ki ste ga prejeli sinoči. Česa si še želite? Ali vam ni dovolj prijazna Ana Sforzova!“

„Za Boga, kaj mislite! Ana Sforzova?“

„No, katera pa? Ana Sforzova? Ali niste vi njen junak?“

Ubogi Loschi je bil ves zmeden. Vedel je, da ni imela Ana nikakega namena, kakor pohvaliti njegovo pesniško zaslugo. Da ga je prišla Izabela s te strani, spravilo ga je v veliko zadrego. Zares, Izabela je bila presukana v takih stvareh.

„Gospica, ali tako mislite?“ reče počasi.

„Kar mislim, mislim“, odgovori urno Izabela in odhiti h knežni, pustivši Loschija potrtega in žalostnega, ker si ni mogel očitati nobene krivde.

Kako po volji je bilo pesniku, da je dobil drugi dan viteza Bernarda! Ni si mogel kaj, da ne bi mu potožil svojih težav.

„Ej, ni čuda, da je vse zmešano pri vas“, seže mu Bernardo v pripovedovanje, „ta zveza z Avstrijo, ki se snuje na vašem dvoru, odnesla vam bo še marsikak sad, ki vam sedaj zori, in pokvarila marsikako veselje. Glejte, Izabela pojde gotovo tudi v Avstrijo s knežno.“

Ta misel se je zdela Loschiju jako verjetna, dasi prav bridka.

„Kaj, če je zaradi tega taka in ne mara več za prejšnjega prijatelja? Ne, v Avstrijo ne sme, tudi knežna ne sme!“ zatrdi odločno Loschi, ne pomislivši, da bodo njega vprašali pač pičlo malo. Odslej je bil Loschi hud nasprotnik Avstrije in Rudolfa, pa odločen zaveznik Bernardov.

Še več upanja je opiral Bernardo na kneginjo mater. Saj ona hoče hčerino srečo in jo bo rada dovolila Ambrosiu, ako se hči sama odloči zanj.

Mater kneginjo je bilo teže dobiti ob taki priliki, da bi se mogel ž njo razgovarjati o taki

stvari. Bernardo je mnogo mislil, naposled pa moral le Loschija prositi, naj posreduje. Zares je pesnik imel toliko srčnosti in razodel knežinji željo Sforzovih, toda ta je iz več vzrokov odklonila posredovanje. Poznala je predobro svojega soproga in tudi hčer.

Ko je kastelan izprevidel, da na ta način ne pride do namena, sklone to stvar sprožiti naravnost pri namestniku in ustaviti se avstrijskim nameram, kar bi se le dalo. Sreča mu je bila ugodna, da je došel v palačo hkrati z veronskim gospodom della Scala. Ker je Barnaba sprejemal svojega soseda jako slovesno, bil je pri sprejemu tudi Bernardo.

Barnaba predstavi med drugimi Veroncu tudi Bernarda in omeni njegove zasluge. Potem ga vpraša:

„Kako vam ugaja v Milanu, vitez Bernardo?“

„Dobro, gospod namestnik, le da mi je skoro nekoliko dolgčas. Saj veste, vojak misli rad o vojski.“

„Vrlo, gospod kastelan! No, morda bo v kratkem kaj dela za vas. Kakor že veste, vnela se je zopet vojna med patrijarhom in Rudolfom. Utegnejo se stvari zasukati tako, da dobite kmalu posla.“

„To je že stara, pa za vojvoda ne posebno častna stvar“, odvrne Bernardo. „Mislim, da patrijarh ni začel boja.“

„Furlanski klativitezi so napadli patrijarhove posadke, in to je bil povod. Kdo je podpiral viteze, tega ne vem“, dostavi gospod della Scala.

„Očitno sicer ni, toda če se vpraša, komu v korist so to storili, ni težko najti začetnika tega boja“, krepko poudari kastelan. „Sicer pa jim je žal, da so začeli, ker Padovanci...“

„Da, da Padovanci in patrijarh!“ zakliče Barnaba. „Saj vemo, zakaj se družijo! Zakaj neki, kakor da bi ponižali Milan?“

„Deloma je to res, gospod namestnik, a meni se zdi, da je manjše zlo v zvezi z rojaki bojevati se za domovino, kakor pomagati ptujcu zoper domačina. Krivice, katere so Nemci že stoletja sem napravili v Italiji, te so neprimerno večje, kakor le medsebojne viteške razprtije. Kolikokrat so Nemci že ponižali naše mesto in tlačili Italijo! A Padovanci so vendar-le rojaki naši.“ Sicer pa smo dovolj močni, da se nam ni bati Padovancev in patrijarha.“

„Dragi moj vitez Bernardo, to so res lepe misli, nabrali ste jih iz pesnikov, toda v istini je stvar drugačna, in potrebe naše zahtevajo, da se ravnamo po okoliščinah. Mi potrebujemo zveze z Avstrijo, prav sedaj je potrebujemo. Avstrija ni isto kar Nemčija“, razloži Barnaba.

„Dovolite, gospod namestnik, da naravnost povem svoje prepričanje! Za zvezo z nemško Avstrijo se ne morem ogrevati, ker vojvoda išče

le svojega dobička. Dokler mu je šlo po sreči, bil je zoper nas; saj se tega še lahko spominjate. Sedaj, ko ne more zmoči patrijarha, hoče biti z nami in želi, da mu pomagamo; drugo pot bode pa zopet proti nam.“

„Vidite, gospod kastelan, to je lahko umeti. Saj se preminja vsako prijateljstvo. Glejmo torej, da utrdimo prijateljstvo z Avstrijo, kar se bo zgodilo najbolje z medsebojno družinsko zvezo. In upam, da veste, kaj se snuje med Milanom in avstrijskim dvorom.“

„O vem“, odgovori Bernardo. „Bog daj, da bi bilo v srečo tudi mladi knežni!“

S tem se je končal razgovor, ker se je Barnaba obrnil do dveh plemičev, ki sta bila prišla tudi iz Verone.

Gospod kastelan je videl vedno bolje, da bo težko šlo z njegovim načrtom, in da treba Ambrosiu samemu nastopiti, ako naj ima prizadevanje kaj uspeha.

Lepega jutra sta zopet jahala prijatelja v milansko okolico, kakor pred vojsko. Takrat sta bila polna upov, danes so bili ti upi večinoma že strti, bodočnost jima je bila negotova. Bernardo ni doslej hotel govoriti z Ambrosiem o njegovi razmeri z Virido, danes je pa želel zvedeti za trdno, kaj misli o tem njegov prijatelj.

„Ambrosio“, začne po nekotikem molku in zadrži konja, „Ambrosio, ali smem vprašati o neki stvari, v katero se prav za prav ne vtikam po nobeni pravici, toda prijateljstvo me žene; ne zameri!“

Ambrosio tudi pridrži konja, in oba jahata prav počasi.

„O Bernardo, ali ne veš, da ima prijatelj prijatelju srce odkrito? Kar le želiš, vprašaj, in rad odgovorim.“

„Torej bodi! Vem, Ambrosio, da ti je knežna Virida več, kakor hči tvojega vladarja; vendar pa še ne vem, ali misliš resnobno o zakonski zvezi, ali pa namerjaš ravnati le nekako viteško in biti povsod zmagovalec?“

Ambrosiu je zaigral lahek smehljaj na obrazu ob tem vprašanju, a vedel je, da ga vpraša prijatelj resnobno.

„Kaj bi tajil, Bernardo, da Virido spoštujem, da, ljubim. Vendar si ne prikrivam, da je teže pridobiti si tako družico za življenje, kakor pa zmagati v hudem boju.“

„Prav misliš, Ambrosio, zakaj Virida ima premetenega očeta, ki ne gleda na želje hčérine, ampak na svoj dobiček. Barnaba jo bo žrtvoval — ali vsaj hotel žrtvovati svojim sebičnim nameram.“

„No, kar se tega tiče, Bernardo, mislim, da brez dobička bi ne bilo, ko bi jo dal meni.“

„Ne zameri, prijatelj, nisem mislil tako. Pa, da povem naravnost, glej, Virida ima snubca

in sicer veljavnega vojvoda iz avstrijske hiše — ne vem, kako pravijo —.“

„— Habsburške“ — seže vmes Ambrosio.

„Da, tako je, ti si učen, Ambrosio, jaz pa si ne morem zapomniti čudnih nemških imen; torej takega snubača ima, in mogočni Rudolf se poteguje zanj.“

„Znano mi je tudi to, ni davno, kar sem zvedel. Toda mislim, da brez Viridinega privoljenja se ne bo sklepala nikaka zveza. In Virida — — —.“

Dolenjski poštni voz v pokoju. (Fr. A.)

„Virida je mlado dekle; volja njena je slaba.“

„Volja njena je trdna. Upam, da bo v tem slučaju še bolj kakor za kaj drugega.“

„Ali ti je morda že kaj omenila o tem? Bila sta oni-le večer jako zaupna.“

„Tako daleč nisva prišla. Zdela bi se mi bila zloraba slovesnosti, če bi bil iskal sreče zase.“

„No, nekoliko vendar. Vsaj tako smo sodili.“

„Res je, dejal bi, da si smem biti svest njene prijaznosti. Upam, da misli name in da bi se

me ne branila, ko bi jo prosil njene roke in bi se ji ne ustavljal nihče.“

„Prav to je. Povem ti odkrito, da se bo na vse kriplje ustavljal oče. Meni samemu je rekel, da hoče utrditi zvezo z Avstrijo in sicer z zakonom, s svojo hčerjo.“

Ambrosio se je grizel v ustnici; videlo se mu je, da ne vé, kaj bi odgovoril. Zato je nadaljeval Bernardo:

„Jaz sem se trudil že zato, ker sem poznal tvoje želje. Dosegel pa nisem še nič. Ako hočemo, da se nam pojasni vsa stvar, treba, da sam stopiš pred namestnika in ga prosiš za hčer.“

Ambrosio se je stresel in nekoliko obledel. Težak korak, in vendar potreben. A hipoma mu pride na misel druga pot.

„Pač bi bilo najbolje, da bi šel očeta prosit sam. Toda navadna pot je ta, da gre kdo drug vprašat, ali sme priti snubec. Knezi pošiljajo poslanstva, zame pa bi bil — mislim — namestu najodličnejšega poslanstva, — ti dragi Bernardo.“

Kastelan nekoliko pomolči potem odgovori: „Da, res je, vsaj zate lažje. Bodi torej, sprejemem poslanstvo in naročilo tvoje; da bi bilo le v srečo!“

Tako sta se razgovarjala prijatelja, ko sta se porazumela popolnoma, in Bernardo je imel težavno nalogo, vprašati očeta Viridinega, ali jo sme priti snubit prvi vitez milanski, prvi plemič cele Lombarške — Ambrosio Sforza.

Drugi dan je bil Bernardo najkrajše opravljen v prednji sobi namestnikove sprejemalnice. Ko stopi pred Barnaba, bil je v zadregi kakor še nikdar. Kar šla mu ni beseda iz ust. Smehljaje mu podá namestnik roko in ga po navadnih vojaških izrazih vpraša, kaj je posebnega, da mu že skoro obraz naznanja važno stvar.

„Zares važna je, gospod namestnik, važna za jednega izmed vaših najzvestejših služabnikov in za prvega junaka v naši vojni.“

Barnaba se bridko zasmeha. „Radoveden sem, kaj je“, vpraša urno namestnik.

„Visoki vojvoda, ne zamerite zvestemu podaniku drznosti, katere se lepo oklepa ljubezen do vas. Vitez Ambrosio vam želi postati sin v pravem pomenu, želi dobiti v zakon vašo hčer.“

Barnaba je gledal viteza s široko odprtimi očmi in tudi usta je malone odprl, kakor človek, ki je iznenajen. Izprva ga je obletela nevolja in jeza, pa kmalu se je umaknila drugi misli. Ambrosio bi vendar ne bil najslabši zet, in bolje

je, da ima hči več snubačev, kakor nobenega. A bila mu je vsa stvar tako nova, da ni mogel takoj izpregovoriti niti besedice.

„Gospod namestnik, tega ni storila častihlepnost, ampak čista ljubezen. Virida bi dobila moža, ki bi jo ljubil in vse rad storil za njenega očeta.“

„No, to mora tudi tako, če ostane, kar je“, odvrne Barnaba trdo in nekoliko zaničljivo. „Sicer pa, gospod kastelan, Virida že ima ženina, saj veste. Torej . . .“

„Vzvišeni gospod, ali ni škoda žrtvovati lepe ljubezni takim namenom, ki se bodo uresničili le težko?“

Namestnik je bil mož, ki ni rad trpel, da bi mu ugovarjali podložniki. „Gospod kastelan“, reče mu, „želim, da bi se v te reči ne vtikali. Vitez Ambrosio pa naj gleda nekoliko nižje okrog sebe, milanskih deklet je dosti.“

Bernardo je čutil poniževalne besede, a bil je pripravljen na vse. „Gospod namestnik, prosim odpustite“, reče pohlevno, „ljubim prijatelja in cenim nad vse vrline tega junaka. Zato sem šel na to težko pot. Če je pa sklenjeno drugače, zgodi se volja božja in dopolni se sreča vaše hiše!“

Glas kastelanov se je tresel; to je omečilo namestnika in nagnilo, da je odslovil Bernarda prijazneje, kakor bi bil storil morda drugič v enakih okoliščinah.

„Torej nič“, reče Bernardo sam sebi, jahajoč mogočno z namestnikovega dvora. Barnaba pa si je med tem ponavljal: „Kaj mu je prišlo na um! Ne bi bilo slabo zanj, ne“, in je hodil gori in doli po sobani. —

„Oh, mati, naj ostanem v Milanu“, ihtela je istega dne proti večeru Virida in se oklepala matere kneginje. „Tako daleč ne grem, ne da bi vedela, kako je v onih krajih! In pa — da bi jaz bila že druga nevesta, katero je imel Leopold? Oh mati, ne, ne!“

Virida je bila vsa objokana, mati pa prestrašena. Polagoma je zvedela, kaj je vzrok takega vedenja. Virida je bila zvedela malo poprej iz razgovora dvorskih gospej, da je imel Leopold že drugo nevesto, grofico Katarino, a da jo je popustil, ker upa v Milanu več dobička.

Ni bilo materi lahko utolažiti jo. Razlagala ji je, da je storil samo zato, ker ga je privabil glas o njej, o Viridi in veljavi očetovi, da si naj zato šteje tudi to v srečo in razlaga ugodno.

Isti večer sta imela kneginja in Barnaba precëj dolg razgovor. Barnaba ji je povedal o snubitvi Ambrosievi in ji naročil, naj za vselej izbije hčeri iz glave vsako misel, ki bi se vjemala z Ambrosievo željo. Dasi je bila tudi mati nekoliko iznenajena zaradi Ambrosieve srčnosti,

vendar si ni tajila, da bi za hčer taka zveza ne bila nesreča. A kaj si hoče!

Virida je zardela, ko je kneginja drugi dan po ovinkih prišla na to stvar in jo vprašala, kaj misli o Ambrosiu. A ni se posrečilo materi, da bi ji povedala povelje očetovo kar naravnost, tako, da ne bi ji skalila mirú nedolžnega srca. Treba je bilo ta posel izročiti Izabeli, ki ga je sprejela z veseljem zato, ker se je vjemal ž njenimi nameni.

Ko sta bili zvečer sami, zagleda Izabela solze v očeh Viridinih. Ljubeznivo jo pogleda in vpraša sočutno, kaj jo teži.

„Oh, ta nesrečna možitev! Že začetek je tako težak: kaj šele, če bi bila omožena!“

„Ni rože brez trnja, ni ljubezni brez grenkosti. A nikar se jih ne ustraši! Saj sva brali, koliko so pretrpele viteške neveste za svoje ženine.“

„Srčnost bi že bila, a da pripovedujejo o tej zvezi to in ono, to me boli. Slišala sem, kako so govorile gospe, in to me je zbôdlo. In še kneginja-mati me ni prav potolažila.“

„Ne brigaj se za to. Vsakega ženina grajajo, tako tudi Leopolda, tudi, če je najboljši junak.“

„Pa tudi to je bridko, da se pogajajo zame, kakor za blago; to je poniževalno.“

„Ne, ne, to ni pogajanje. Ako ti stvar ne ugaja, lahko jo podereš. Kdo te more siliti?“

„Siliti me ne more nihče; a očetu se vendar ne smem ustavljati. Potem pomisli: Pome pride menda star mož z majhnim ženinom, v spremstvu nekaj starih vitezov. Pomisli, kaj je to poleg viteza Bernarda, Orsinija ali —“, malo se je obotavljala izgovoriti.

„Ali viteza Ambrosia, ki te snubi“, dostavi Izabela. „Vso čast našim vitezom, vendar ne boj se, da bi avstrijski prišli pote s slabotnimi ljudmi! Saj vedó, da je šega in navada, v tekmah poskusiti se, in da ima le oni pravico do neveste, kdor ima čast zmáge.“

„Ko bi vsaj vedela, kakšni so; doma vem, kaj imam, za tam pa ne vem ničesar.“

„Doma veš, da imaš pred seboj brhke, hrabre viteze, to je res. Ali so pa ti vitezi tudi prav tako plemeniti, kakor ti misliš o njih, to je pa druga stvar. Da se gospod kastelan ne poteza zastonj za viteza Sforza, veruješ mi lahko. Saj veš, da bode Margarita njegova žena, in ž njo vred dobi lepo doto; vitez Ambrosio bi pa lože odštel deset ali še več tisoč zlatov, ako bi mu jih knežna Virida prinesla v hišo. Tega seveda ti ne vidiš.“

Knežna je zmajala z lepo glavico, čutila je, da govori strast iz Izabele. Zato je mirno pristavila, da Ambrosiu ne bode treba iskati drugod denarja za doto svoji sestri.

„Denar ima povsod imenitno ulogo, zakaj bi je ne imel tukaj? Sicer pa je še drug pomislek, ki ga ne poznaš. Ti vidiš morda lepo postavo, ki ti ugaja, oziraš se na vrline vitezove. Ne vidiš pa prihodnje podložnosti, ki te čaka. Ako vzameš Ambrosia, postaneš podložna svojemu bratu, prihodnjemu namestniku in njegovi ženi, če je prav tudi hči mestnega čuvaja.“

Te strastne besede so dosegle za hip svoj namen; ponos se je vzbudil v knežni. Da bi bila podložna bratu — ne, ne, rajši gré na konec sveta. Ta misel, da bi bila podložna bratu, da bi bila manj, kakor njegova žena, otemnila je lepo podobo Ambrosievo v njenem srcu vsaj za trenutek; seveda je kmalu zopet vsplaval v jasne višave in se ji zdela vzor popolnosti, in imeti jo, vzor sreče.

Izabela je bila res prebrisana v srčnih vprašanjih in je poznala slabosti človeške. Trudila se je jako spretno, da bi Ambrosia odtujila Viridi. A ob tem je vendar močno trpela, ker je v srcu čutila drugače, kakor je izgovarjala z ustmi. Čim bolj je trgala Ambrosia knežni iz srca, tembolj ga je čutila v svojem srcu.

Nekaj dnij po kastelanovem poskusu pokliče namestnik k sebi Virido in jo vpraša, ima-li kako zvezo z vitezom Ambrosiem. Virida mu odgovori krepko, da ne.

Potem ji razloži kastelanov predlog in Ambrosievo željo.

„Kaj naj odgovorim Ambrosiu, oziraje se na obravnave z Avstrijo?“

„Dragi oče, tako bodi, kakor sem rekla: Avstrijski vitezi naj pridejo in naj se poskusijo z našimi. Ako so jim kos, ne bom se branila iti ž njimi; ako pa niso, tedaj tudi niso vredni moje roke in sploh ne knežje neveste. Tako odgovori gospodu kastelanu in vitez Ambrosiu!“

Barnaba je bil ponosen na svojo hčer in skoro mu je ugajal tak odgovor. Obljubil je, da ga hitro sporoči vitez Ambrosiu.

Koncem meseca vel. srpana še tisto poletje pride pogodba z Dunaja o zaroki vojvoda Leopolda s knežno Virido. Barnaba, svest si dobrega uspeha, jo je podpisal z veseljem. S tem je bilo pogajanje končano, če tudi se zarocenca še nista videla. Vse je bilo radovedno, kakšen bo prvi sestanek.

(Dalje.)

Pastirju.

Le bodi, samotni pastir, vesel,
A tožno zapoj mi tvoja svirel,
Da čujem té mirne odmeve,
Zamislím v pretekla se dneve.

Ponêsi, ponêsi do rôdnih planin
Domov me na lahkíh perotíh, spomin,
In v zlato me dôbo preséli,
Ko peval sem jaz na sviréli!

Pastirji so čuli, dolinska me vas,
Ko prsim, svireli odmeval je glas.
V pokoju planinskega dôma
Brez toge sem živel, brez dvoma.

Ugašalo solnce je zvézdam svit,
Po gorah bil prvi žar je razlit;
O blaženi mir, ki ob zori
Takrát mi je dihal na gori.

Odložil svirel si, samotni pastir,
Mar vzdíhi ti moji motijo mir?
Tí žalostni vzdíhi so mêní
Iz duše globoke rojeni.

Le miren ostani, pastir in vesel,
A tožno zapoj mi tvoja svirel,
Da čujem te mirne odmeve,
V presrečne zamislím se dneve.

Anton Medved.

Tolažba.

Ko solnce se zvečer za goro skrije,
Otožno gledajo za njim cvetice,
Potihnejo po vejah pevke ptice
In noč zemljó v svoj črni plašč zavije,

I meni žal tedaj na srce lega
Spominjam se noči prestrašne v grôbi,
Kjer bode črvom plen telo, trohnôbi.
A mili žarek upa tjekaj sega:

Ko božji angelj sodni dan oznani,
Odpró se groba temne globočine,
Luč solnca večnega zasije zlata.

In v mestu večnem, v králjevi dvorani
Užival slast bom rajske ženitnine,
Odet v izvoljenega krilo svata.

J. O. Golobov.

Loka.

(Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal *Fr. Pokorn.*)

(Dalje.)

Francoska vlada je odpravila cehe ter proglasila obrtno prostost, kar je seveda veljalo le pod njenim gospodstvom. Posebnih rečij niso mogli Francozje storiti v Loki. Pravica je bila ostra. Marsikateri stari Ločan se še prav pohvalno izraža o njihovem postopanju do Ločanov. Ob njihovem času ni bilo — pravijo — nobenega tatú in malo zločincev; Francozje so kaznovali hudodelce hudo; kdor je ukradel za 5 gld. vrednosti, končal je svoje življenje na vislicah. V tej srečni dôbi je bilo neki brez ključa vse varno tudi po noči.

Mesto Škofjaloka je bilo takrat že samostojna župnija; ob vseh svetih l. 1804. se je popolnoma z vsemi pravicami odločila od „Matere Fare“. Meje nove in stare župnije so se odločile nerodno. Najnaravnejša meja bi bila Sovra, a na to se pri delitvi niso ozirali, kakor tudi ne, da bi se bila za hribovske vasi v poljanski dolini ustanovila posebna župnija. In tako je prišlo, da je mestna loška župnija dandanes izmed najtežavnejših na Kranjskem.

V tem stoletju je bilo zopet več nemilih dogodkov za Loko. L. 1817. je bila tako huda lakota, da so ljudje jedli tudi drevesno lubje, kakor so mi pravili stari možje. Vendar se je godilo gledé na živež bolje Staroločanom, kakor meščanom, ker reveži, proseči darov po Fari, prejemale so po celo „smojko“¹⁾, v mestu pa le polovico. Od tod so še dandanes „loške smojke“.

Poleg tega tudi ogenj ni miroval, marveč je zahteval razne žrtve. Ko so na Fari napravili kapelico v čast Materi Božji v pomoč proti ognju in drugim nesrečam, priporočili so se tudi Karlovčani Mariji pomočnici v isti namen s tem, da so l. 1824. sezidali jednako kapelico na mestu, kjer je bila izprva le mala podoba Marijina na zidu. Takrat so napravili v Karlovcu tudi vodnjak, ki ima jako zdravo studenčnino; tako imajo vode za vse potrebe.

L. 1830. je pogorelo poleg grajskih kmetijskih poslopij tudi še nekaj hiš v Puštalu. L. 1837. je na kapucinskem predmestju ogenj razdejal več skednjev in drugih takih naprav, l. 1839. pa je na Studencu in v okolici napravil tudi mnogo škode. Ko je l. 1862. pogorela Krennerjeva pristava poleg Karlovca, upepelil je ogenj

tudi v Karlovcu jedno hišo. Večjih požarov pozneje ni bilo v Loki do lanskega leta, ko je dné 30. rožnika ob 3. uri popoldne v Zgornjem Karlovcu pogorelo 14 poslopij. Ako še omenimo, da je l. 1884. dné 13. prosinca v Žabnici pogorelo 5 gospodarjem vse poslopje, ko je zažgal zaradi maščevanja malopriden Šutničan, povedali smo znamenitejše požare v našem kraju.

V loški bližini bi se lahko ozrli na sosednjo župnijo Reteče, ki je pred 46. leti bila še združena z mestno župnijo. V tej župniji je vas Godešiče, katero je ogenj razdejal trikrat. L. 1873. po letu je pogorelo pol vasi. L. 1887. je velikonočno nedeljo popoldne požar uničil 27 hiš, vseh poslopij skupaj pa 60. Pogorela je tudi podružna cerkev sv. Nikolaja. Rešili so komaj svoje življenje, ker je bila burja. Kar pa je tedaj ostalo, upepelil je ogenj dné 14. kimovca l. 1890., tako, da je sedaj vsa vas nova. To je bila šiba božja, pravi verno ljudstvo.

Znamenito leto 1848. je tudi Ločanom prineslo marsikatero izpremembo. Šoli je bil podeljen materin slovenski jezik, kmetje so se otresli desetine, duhovska in deželjska gosposka je izgubila vso veljavo in moč, in na mesto te je nastopila razbrzdanost in malopridnost. Raznovrstni malopridneži so jeli rogoviliti okrog, tako, da je bilo imetje in življenje v nevarnosti. Ljudstvo je kmalu izprevidelo, da sama sloboda še ne zadostuje za srečo, zato si je želelo nazaj mirnih in varnih časov.

Novejša dôba je hotela Ločanom pripeljati železnico prav do mesta. Ker je pa praznovanje napovedovalo grozno žalostne čase, ki bi jih baje prinesla železna kača, zato je niso marali. In tako je železnica ostala pol ure proč od mesta. Dandanes pa se čuje zopet, da pojde železnica skozi Loko po poljanski dolini na Trst, kar bi bilo le železi, ker gotovo bi se Loka potem povzdignila mnogo.

Od l. 1863. je v Loki čitalnica, iz novejšega časa „Slov. bralno društvo“.

Loka ima dandanes okrajno sodišče, davčni urad in zemljiško knjigovodstvo. Pred štiridesetimi leti je bilo pa tudi okrajno glavarstvo v Loki; pozneje so je predstavili v Kranj. Do leta 1893. so poslovale napominane oblasti v loški grajščini, od tedaj pa so v hiši posestnika g. Guzelja, po domače Balanta, v Karlovcu.

Loka se je v najnovejšem času mnogo izpremenila, osnažila, prenovila in napredovala, kar lahko zabeležimo kot veselo znamenje. Loka je tudi ono mesto, katero bode dobilo najprej

¹⁾ Drobna repa, ki se peče, zove se smojka, ker je osmojena.

električno razsvetljavo izmed vseh slovenskih mest. Upamo, da bode elektrika svetila že letos in tako donesla Ločanom novega sijaja. Bog daj, da bi v prihodnje vsestranski duševni in gmotni napredek odstranil še nekatere nedostatke tako, da bo Loka vzorno mesto krasote in razvoja.

Da bomo lože umevali preteklost loško, ozrmo se še na drugo stran, namreč na duševno, na kulturno stanje loških prebivalcev. V tem oziru so bili brizinški škofje jako važni za Loko. Povzdignili so najprvo katoliško vero, zidali so cerkve ter jim postali zavetniki (patroni), pustili so jih pa pod duhovno oblastjo oglejskega patrijarha. Brez dvojbe je bila v loški okolici najprej sezidana cerkev sv. Jurija Muč. v Stariloki, katero so l. 1863. podrli in mesto nje zgradili sedanjo mnogo večjo. Že l. 1562. se je imenovala starološka cerkev „pri Materi Fari“, ker so se, kakor smo omenili, druge odcepile od nje. Pri novih župnijah, katere so brizinški škofje pomagali ustanoviti, imeli so pravico predlagati župnike oglejskemu patrijarhu. Ta ga je dal izprašati za duhovno pastirstvo, potem ga potrdil ter ukazal vmestiti. V Stariloki so patrijarhi postavljali včasih tudi svoje naddijakone za gorenjsko stran.

Župnije, pri katerih so bili brizinški škofje patroni, so te-le: Leskovica, Oselica Nova in Stara, Poljane, Selci, Sorica, Staraloka, Škofjaloka in Žiri. In zato je še dandanes njihov patron tačasni posestnik loške grajščine.

Zavetništvo starološke cerkve je potrdil oglejski patrijarh Sigehart brizinškemu škofu Ellenhartu dné 15. rožnika l. 1074., ko sta se pobotala zastran desetine na loškem posestvu. Malone 300 let pozneje pa je dovolil papež Klemen VI. dné 19. rožnika l. 1352. s pismom, pisanim v Avignonu¹⁾, da smejo brizinški škofi pobirati dohodke po loški župniji, ker je brizinška cerkev trpela mnogo škode in potrebovala podpore in pomoči.

Škofovski upliv na loškem svetu se je kazal tudi v jezikovnem oziru. Ker so bili Nemci, naselili so tudi mnogo Nemcev po loški zemlji, kakor vemo, ter gojili nemščino posebno v šoli. Res, da se kmetje niso ponemčili, posebno po hribih ne, pač pa so se nalezli mnogo nemških spakedranih izrazov, ki so še dandanes med ljudstvom. Vse drugače pa je bilo v mestu in na Fari, kjer se je še pridigovalo v nemščini. Leta 1597. so tožili župljani starološki župnika Gašparja Freudenschussa²⁾, „da zaradi Bitencev, ki še po nemško kramljajo, pri Fari nemški pridiguje in le malokdaj ‚slavonice‘.“ Mestne

mamice so bile tako vnete za nemščino do naj-novejših dnij, da so bile kar v ognju zoper onega, ki bi se drznil kaliti njih veselje in ljubezen do nje.¹⁾

Takemu ravnanju se pač ni čuditi, ako pomislimo, da so v šoli z vso silo vbijali nemščino v glavo v vseh časih, odkar so imeli Ločani šolo, do najnovejših dnij. L. 1834. je dalo škofijstvo dovoljenje, da so smeli poučevati v šoli v slovenščini tudi poleg nemščine ondi, kjer so hoteli, a v Loki smo ostali še vedno pri starem. Krščanski nauk so šele leta 1862. začeli učiti v slovenščini, kar je napravilo tudi boljše uspehe.²⁾

Iz zapisnikov deželno-sodnih obravnav loškega gospostva vemo tudi, da se je celó nemško pravo, ki se je med Slovence uvedlo po Frankih, ohranilo do 17. stoletja. Tako n. pr. nemška „sodba božja“³⁾, spravni denar (Sühngeld), ki ga je moral poškodovalec plačati roditeljem poškodovanega človeka. V to je pripomogel na loškem svetu gotovo tudi vpliv brizinških škofov.

Da bi uspešneje delovali za dušni prospeh Ločanov, pomagali so jim radi tudi gmotno. Potrebe ljudstva so spoznavali deloma sami, ker so večkrat prišli prebivat na loški grad, deloma po svojih glavarjih, oskrbnikih svojega loškega gospostva, kateri so bili v prejšnjih stoletjih kranjski plemiči, pozneje pa bavarski rojaki. Pod gradom se je ustanovila naselbina, ki se je imenovala (s staroslovenskim nosnikom) „Lonka“, kakor so jo pisali še dolgo pozneje pod brizinškimi škofi, in šele v 13. stoletju je prejela tudi nemško ime „Lack“ ali „Lackgh“. Od brizinških škofov, kateri so si ondi napravili primeren dvor, dobila je še pridevek „Škofja“ (Loka). Postajala je pa vedno večja, tako, da se je l. 1248. že prištevala „trgom“ (forum). Škofje so podpirali loško obrtnost in kupčijo, pa tudi poljedelstvo in umetnost na vse strani. To je pa jako blagodejno vplivalo na loško prebivalstvo, katero je bilo vedno bolj udano svojim gospodarjem. Kadar so škofje prišli stanovat na svoj grad v Loko, vsprejeli so jih Ločani

¹⁾ Spominjam se še, kako mi je ogrevala pok. krstna botra moje srce za „nemško špraho“, brez katere, je rekla, se dandanes nikamor ne pride. „Ako hočeš jesti beli kruh, le pridno se je uči!“ Jaz pa ne prav vesel takih naukov, sem le rajši zakrožil kako slovensko, prišedši domov na počitnice, pa za to hudomušnost svojo sem jo takoj skupil od svoje tudi že pokojne tete: „Če boš zmirom to slobenšno tribov, ne perkaž' se več domú!“

²⁾ Da je pa za čast slovenščine treba v Loki storiti še marsikaj, o tem se lahko prepriča tudi ptujec. Morda povemo o priliki kaj več. — Uredn.

³⁾ Obdolženi morilec je moral potipati rano mrtvečevo. Kdor je bil nedolžen, ni se nič zgodilo, ko je rano potipal. Ako pa je bil kriv, osvežila se je mrliču rana, in tako so spoznali zločinca.

¹⁾ Zahn: Cod. dipl. A. Fr. II., str. 297., št. 805.

²⁾ Glej „Izvestja“ III., str. 187. in I., str. 25.

To ni res, začel sem hoditi 1852 v šolo, a smo imeli vedno sl. 1862. nastal, samo v 4. vol. se bile „Lobhpf“ „Gefährte“.

z vso slovesnostjo, kakor nam kaže tak zabeležen slučaj iz poznejše ¹⁾ dôle, ki ga tu navajam, iz l. 1698.

Ko so Ločani zvedeli, da jih obišče njihov škof, sešli so se vsi njegovi ondi bivajoči plemenitaši in vsi ondotni fevdni podložniki, katerih je bilo najmanj ali dvanajst oseb, zunaj pred mestnimi vrati. Od tod so vsi skupaj jezdili škofu naproti. Ko se snidejo z njim ter se mu poklonijo, spremijo ga v slovesnem sprevodu v mesto. Mestno svetovalstvo ga je pričakovalo in sprejelo pred mestnimi vrati. Mestni sodnik ga v primernem nagovoru pozdravi ter mu izroči mestne ključne v znamenje udanosti in podložnosti. Meščanje pa, okrog sto oseb, pričakovali so ga na glavnem trgu z vihrajočimi zastavami. Stali so lepo v dvojni vrsti, opasani s sabljami ter oboroženi z mušketai. Ko odide škof po sredi med njimi s spremstvom (okoli 30 oseb) navkreber proti gradu, pozdravijo ga meščani s strelom svojih pušk, na gradu pa s topovi.

Škof je ostajal navadno po dalj časa v Loki. Med tem časom je pogledal tudi v Ljubljano, kamor se je peljal s šestimi konji in nekolikim spremstvom, maševal ondi natihoma brez slovesnosti, potem pa, dovršivši ondi opravila, proti večeru odšel nazaj v Loko. Ko si je pa vse ogledal v Loki, vrnil se je nazaj na Bavarsko z isto slovesnostjo, kakor je prišel v Loko.

Loški meščani so se pečali z obrtom, trgovino in rokodelstvom, nekateri pa tudi s poljedelstvom. Zatorej je bilo že zgodaj v mestu več trgovcev, mesarjev, pekov, tkalcev, barvarjev, usnarjev, kovačev in krojačev. Poleg teh pa nahajamo tudi zlatarje, slikarje, mizarje, čevljarje, strojarje, lončarje, ključavničarje in medarje. Izdelano blago so rabili ne le doma, marveč je prodajali tudi v daljne kraje. Prav živahna je bila kupčija in trgovina s predivom, platnom, sukancem, posebno pa nekaj tudi s konji na Nemško in Laško. L. 1437. se bere v kupnih pogodbah, ki se hranijo na Reki, več loških kupcev ter ob enem tudi, po čim se je železo tržilo. Jeden stot kosá je takrat veljal 18 zlatov najbrže beneške vrednosti, kar bi po naše znašalo blizu 60 goldinarjev.

Ker je Loka mnogo trpela od nemirnih in nagajivih ropateljnih plemenitašev tedanjih dnij, treba je bilo posestvo braniti ter zavarovati mesto in grad. Škof Konrad III., s pridevkom „Seutlinger“, je porabil l. 1321. nad 2000 našega denarja za mestni zid.²⁾ Bere se že v letu 1314.,

da je bila Loka utrjena z zidom. V mesto je vodilo troje vrat. Prva in glavna so bila ob zidanem mostu, kjer je še dandanes obokan hodnik med nekdanjo vojašnico in hišo sedanjega mesarja Janeza Hafnerja. Tukaj je bil tudi stolp kot nekaka trdnjava. Od poljanske strani pri sedanjih „Fünfer“-jevi hiši so bila druga, in na spodnjem trgu poleg sedanje špitalske cerkve tretja vrata v mesto. Ograjni zid pa je segal do gradu. Sedanja predmestja: Karlovec, zgornji in spodnji, Trata, Studenec, Kapucinsko predmestje, so bila zunaj mestnega obzidja in zato se še dandanes zovejo „predmestja“. Med Karlovcem in mestom je bil velik prekop ali graben, zato se še dandanes zove prostor ondi „na grabnu“.

Močnejše je zavaroval mesto koncem 14. stoletja škof Berthold plem. Wechingen, kateri je modro vladal v l. 1381.—1410. Od te dobe (in tudi že preje) so prištevali Loko mestom (oppidum). Da so meščanje hodili k službi božji v župno cerkev starološko, vezal je oboje sovrsko obrežje precej pred mestnimi vrati visok zidan, vprek zavit kamenit most s polukrožnim lokom. Valvasor ¹⁾ in z njim vred mnogi drugi trdijo, da je dal most sezidati 37. brizinski škof, Leopold pl. Schaumburg, kateri je bil tako nesrečen, da je tretje leto potem, ko so ga škofom izvolili, dne 5. velikega srpana l. 1381. na sprehod jahajoč čez most, kateri še ni imel nobene ograje ob straneh, s konjem vred pal v Sovro ter utonil.

Štirski deželni arhivar g. I. pl. Zahn, kateri je v monakovskem arhivu našel in zbral, potem tudi objavil ²⁾ mnogo zgodovinskega gradiva, tičočega se loškega gospostva brizinskih škofov, podaja nam neko listino, pisano v Beljaku dne 12. mal. srpana l. 1357., ki nam pové, da je Henrik Schralle iz Beljaka prodal svoj mlin pred mestnimi vrati nad kamenitim mostom brizinskemu škofu Albertu grofu Hohenberskemu za 30 oglejskih mark. Ta mlin, ki ga ima dandanes L. Košir, bil je, predno ga je imel Schralle, last Dietricha Prennerja in naslednikov. V izvirniku se tako-le bere: „die muel, die ze Lok an der Zaeur oberhalb der stainen pruggen bei dem purgtor auusserhalb der stat gelegen ist.“ To nam dovolj jasno kaže, da je kameniti most v Loki, dandanes „kapucinski“ ali najnovejše „Fran Josipov“ most imenovan, stal že 24 let preje, nego je Leopold kot škof prejel v last loško gospostvo. (Dalje.)

¹⁾ Mittheil. d. hist. V. für Krain 1863, str. 100.

²⁾ In muro novi oppidi Lok anno Domini 1321. exposuit circa 156 marcas Aquilejensium. Zahn: Cod. dipl. A. Fr. III. str. 62.

¹⁾ Ehre d. Herz. Krain. III. knj. 11. str. 35.

²⁾ Cod. dipl. A. Fr. II. str. 313. čtv. 722.

Železnica Ljubljana - Novo mesto.

(Sestavil Fr. Različnik.)

(Konec.)

Trebnje (270 m nad morjem) ni velika, toda lična vas. Tudi okolica je prav mična. Ako greš na „Vrh Trebnja“, kaže se ti lep razgled na vse strani, zlasti proti severo-vshodu, kakor ti ga kaže tudi naša slika. Sicer pa boš, dragi sopotnik, ob drugi priliki, ko se ti ne bo tako mudilo, izstopil na trebanjski postaji, ogledal si okolico, mahnil čez hribe peš, ali se peljal po novi cesti, ki pa še ni dodelana, z vozom v dobrniško dolino mimo vinorodnega Lisca naprej v Žužemberk. Kadar ne boš vedel, kam bi šel hladit se po letu, pridi do Trebnjega z železnico, potem pa pojdeš s trebanjskim voznikom ali s pošto v prelepo mirnsko dolino in sicer ali na Št. Rupert, ali v Mokronog. Da je ta dolina res lepa, spoznali so že v prejšnjih časih, zakaj, ko se voziš do Mokronoga dobro uro, vidiš devet grajščin med potom. Po nižavi se prostira lepo polje s pisanimi travniki in rodovitnimi njivami, okrog po solčnih gričih se vspenjajo vinogradi, po senčnih pa te pozdravljajo zeleni gozdi. Toda povrniva se v Trebnje, ki je bilo in bode odslej še bolj središče med gorenjo Krko in Savo. Kot župnija je obhajalo že šeststoletnico, je središče dekanije, ima okrajno sodišče, notarja, zdravnika in lekarno. Odslej bo imelo dvakratno poštno zvezo z Mokronogom in Žužemberkom.

Med najinim pogovorom so napojili našega črnca in že hitimo naprej mimo Starega trga, „predmestja“ trebanjskega, in mimo Vine gorice z gradičkom in cerkvico. Pred Vino gorico po dolinici, iz katere gleda na železnico Medvedje selo, vodila bo nova ravna cesta na Mirno in šentruperško dolino. Te doline ne vidimo, pač pa daleč zadaj najvišjo dolensko goro Kum (1219 m), na kateri skoraj razločimo dva vrha in dve cerkvi, in drugi najvišji dolenski vrh: Sveta Jera, vrh Gorjancev (1181 m).

Skrčimo zopet pogled: témeniška dolina se tukaj najbolj raztegne, dobre pol ure na široko. Severna, nekoliko višja stran, nosi vasi Rodne, Dobravo, Češnjevek, Lukovek, Rihpovec in Jezero, katera vas je najbolj v sredi vse doline in najnižja, in kjer je bilo najbrž kdaj jezero, predno si je Témenica našla pot pod zemljo. Rekel sem, da je dolina tukaj najširša; ko pridčimo na desno mimo Podboršta in imamo na levo raztegnjeno Nemško vas, vidimo tam hribček, kjer trgajo kamen, ki se je vsedel prav v sredo doline. Témenica, čez katero se peljemo, ustraši se ga tako, da izgine jeden del kar pred

njim v zemljo, večji del pa se mu umakne na desno in tudi železnico pritisne k hribu proti jugovshodu.

Ko pridemo iz skalnate zareze in se peljemo čez državno cesto, imamo na desno gori Gorenje Ponikve, na levo pa sv. Marjeto s pokopališčem za dolnji del trebanjske župnije. Dobro bi služilo tukaj tudi postajališče za *žalostnih mrtvih* žive popotnike.

Pri Dolenjih Ponikvah vidimo, da je dolina zaprta; ime nas opozarja, da Témenica tukaj izgine pod zemljo. Njen odhod je neznaten in navaden; vse drugače si je znala napraviti izhod na oni strani hriba Podpečjo. Ali kod naj se obrne železnica? Za Témenico pod zemljo? Tukaj bi bila pot pod zemljo še predolga, tudi bi se znala sniti kje s Témenico, in kdo vé, kako bi se gledali pod zemljo?

Vozna cesta jo krene kar čez hrib, še više kakor bi bilo treba, zato pa nudi popotniku, na vrh pod sv. Ano na Gradišče prišedšemu, lep razgled in pa pri Krevselnu priliko, potolažiti žejo z dobrim domačinom. Železnica pa nam ne privošči takega poboljška, ampak zanesse nas čez visok nasip ob severnem boku hriba čez skalnate zareze in nasipe čim dalje više.

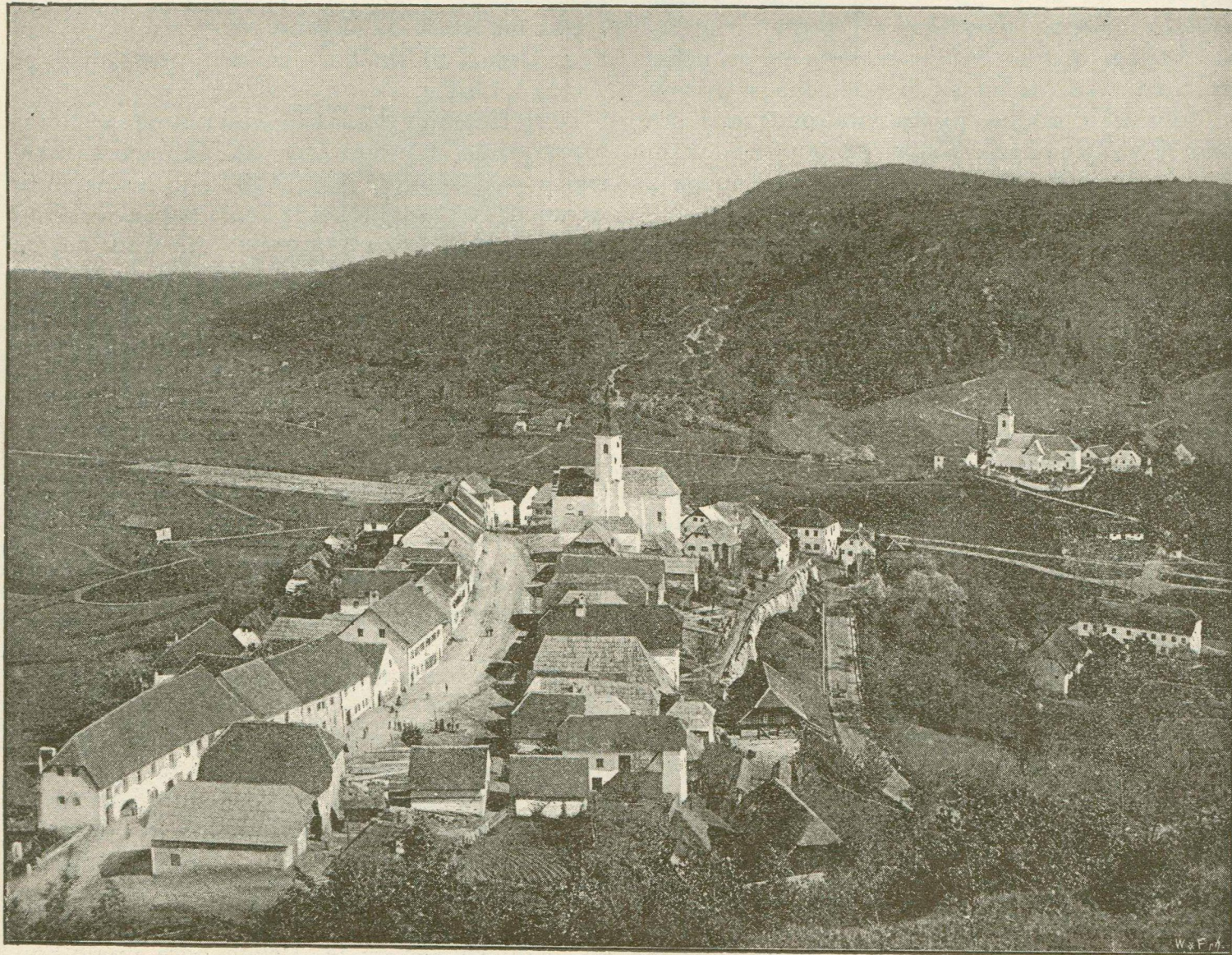
Poglej sedaj na levo te-le gorice, ki obrob-ljajo konec témeniške doline: trebanjske gorice, zadaj pa mirnske, šentruperške, trebelske, svetotrojiške, škocijanske! Če ti povem le imena najbližjih, spoznaš takoj, da rodé dobro kapljico.

Glej tam-le najvišjo gorico, ta je Kraljevec, ali kakor ga je Bucov Janez prekrstil: Sladka gora! Za njo je Veselica, malo naprej se pravi „pri suhem poliču“, kar je gotovo znamenje, da je dobro, kar ga je. Druge gore imajo bolj zemljepisna imena, ki pa zanimajo tudi jezikoslovca: Vidita se Meglenik in Lipnik, zadaj je Gradišče, Dolga njiva, Stara gora itd. Pa že je vse izginilo, zagrnila nas je tema, v predoru pod sv. Ano smo. Lahko bi ti povedal, da ne gre naravnost, ampak kakor raztegnjena dvojka ali vprašaj, potem, da je dolg 450 m, in morda še kaj znamenitega, pa žal mi je, žal, da te pred predorom nisem opozoril na krasni razgled na kamniške planine, ki se vse vidijo, na Primskovo in Zaplaz in na bližnje kraje témeniške doline, tudi na listnato hosto, nad katero smo se vozili in ki pokriva senčni kot te doline. No, nič ne dé, — pa nazaj gredé ne pozabi tega razgleda! Sedaj pazi: iz predora smo, v

gozdu, in ko pridemo skozi zarezo, odpre se nam nov svet: pred nami na levo stran je vrh Gorjancev, naprej proti desni so hribi, na katerih južni strani so semiški vinogradi; še naprej so kočevske gore, zadnja na desno je sv. Peter nad Toplo rebrijo. Ravno pred nami, uro daleč za pešca, je potlačeno-stožast hrib — Kačja rt. Ob njegovi levi strani se vije gori državna cesta, niže doli čez sedlo nas bo peljala železnica; na desno od Kačje rti je tudi sedlo; toda za Témenico, ki prerojena tukaj-le doli na naši

desni teče po ozkem jarku, ki se pri Mirni peči razširi, bo pa vendar ~~le~~ previsoko, zato bo izpodlezla in na oni strani pod Lukenjskim gradom prišla kot Prečina v prečinsko župnijo.

Visoko se vozimo, kakih 70 metrov nad Mirno pečjo, ki je 280 m nad morjem; pri Novem mestu pa smo že samo 177 m in pri Straži celo 172 m nad morjem: vendar se ne smemo preveč spustiti v dolino, da nam ne bo treba iz nova kvišku. V velikem krogu jo na levo zavijemo postojimo sredi gozda pri kolodvoru, ki se mu

Višnja gora. (Fotografoval Davorin Rovšek.)

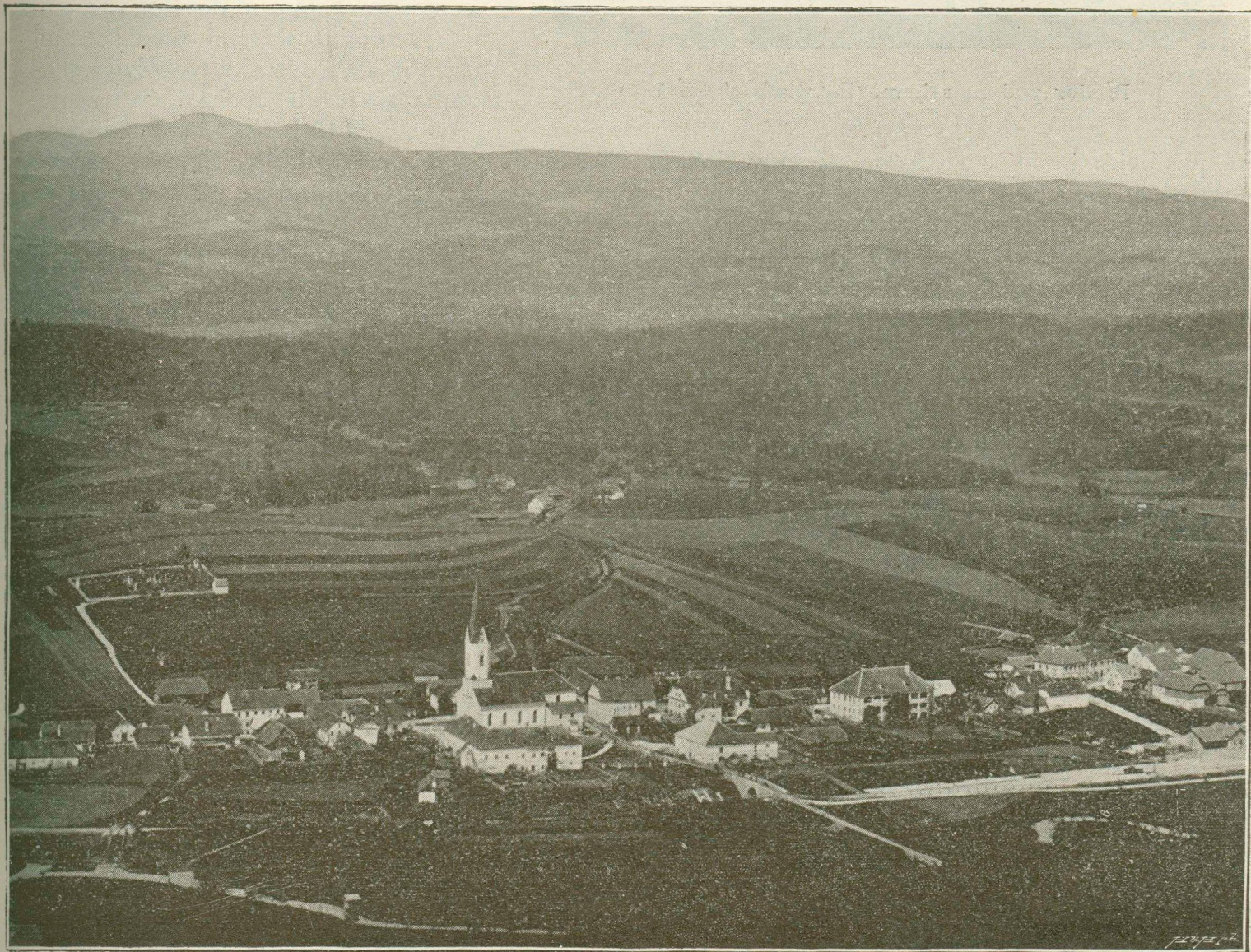
pravi Mirna peč, (prepuščajoč drugim kritiko, zakaj je kolodvor ravno tukaj), zdrknemo za Črešnicami, poslovimo se od neokretnega Mirnopedškega zvonika, in lepo na hribčku ležečega pokopališča, ozremo se na Golobinjek nad Mirno pečjo s temno cerkvico, potem nazaj na sveto Ano in sredi med njima na Trebanjski vrh, in za nami je mirnopedška dolina. Po brezovi lozi se vozimo, sedaj po globokih zarezah, sedaj na visokih nasipih, brez posebnega razgleda; le z desne na nas gleda Kačja rt, na levo pa zagledamo včasih visoko na hribu lepi grad Hmeljnik

in še pred njim vinske gorice Hmeljčič, Knežija in še več drugih. Ob tej priliki omenjam, da je na jedni gori (v zemljepisnem pomenu) več 'gor' in 'goric' vinščakovih, to je več skupin vinogradov, ki imajo jedno lego in jednako zemljo; in pa, da vinske gorice za pogled niso posebno krasne, zakaj večji del leta so videti od daleč kakor rjave goličave, in tudi, ko so po letu najbolj zelene, ne dajejo očem takega užitka, kakor lep gozd. Lepoto vinskih goric ceni le oni, kdor se je sam potil in veselil v vinogradih, komur torej poleg očíj pomagata

spomin in razum: vsi trije šele prav občutijo to lepoto.

Med takim premišljevanjem pa se vozimo že nad globokim jarkom, ki nam je prišel naproti tam od Hmeljnika. Od začetka je brez vode, potem pa ga namaka potoček, ki nas bo spremljal in kratkočasil tje do Bršljina in do Krke. Po desnem bregu tega jarka si je priborila železnica svoj tir, nad levim pa gledamo njive Golega in Dalnjega vrha. Ko premagamo še globoko zarezo, imamo pri čuvajnici vas

Hudo, na nasprotni strani Gorenje Kamnice. Naravnost pred nami so Dolenje Kamnice, a železnica zavije na desno proti Potočni vasi okoli idilične dolinice. Nad Potočno vasjo bi koga zanimal Muhaber, mi pa pogledjmo rajši gori na levo, na Trško goro, božjepotno cerkev z lipami okoli, spodaj pa z najboljšimi vinogradi cele okolice. Pred Bučno vasjo prekoračimo po visokem nasipu in mostu malo vodico in se oziramo, kje je Novo mesto? Nekaj večjih hiš se nam pač kaže na desno, ali to je Bršljin,

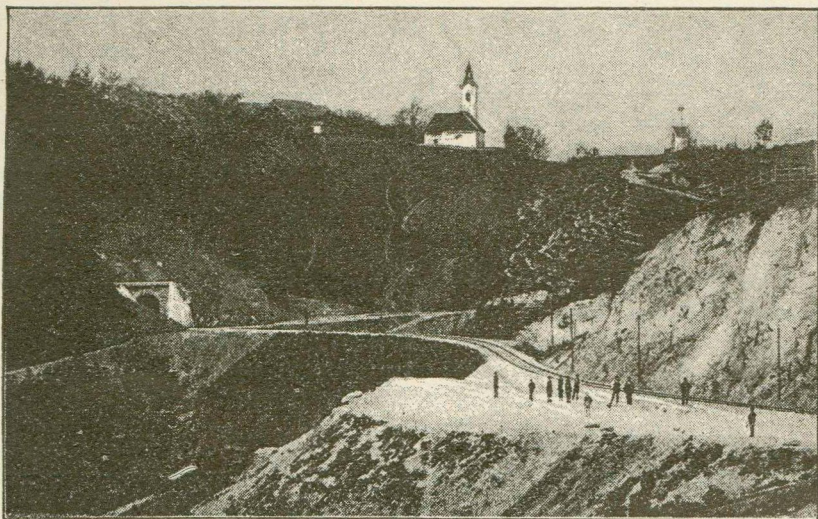
Pogled s Trebanjskega vrha na Trebnje in severno stran. (Fotografoval Fr. A.)

jeden izmed Emavsov novomeških. Novo mesto samo pa je za tem nizkim hrbtom. Čez ta hrbet gledamo pač Gorjance, a zaradi njega je kolodvor za slabo četrto ure hoda zunaj mesta. Izstopimo iz železniškega voza in po novi, lepo nad Krko zgrajeni cesti gremo iskat prestolice dolenjske. Med potoma se nam ponuja gotovo najlepši prizor na našem potovanju. Precej globoko spodaj teče zelena ali pa tudi rjava Krka, globoka in široka in navadno počasna, z malim otočkom. Tam na polju je Šmihel z lepo ljudsko deško in še večjo dekliško šolo šolskih sester

z zavodom za gluhoneme deklice. Tukaj blizu nad Krko sta dva gradova, v prvem je sedaj bolnišnica usmiljenih bratov. Malo zadaj pa je velik grad s stolpom, v sredi je deželna kmetijska in vinorejska šola na Grmu.

Pa že se je prikazalo Novo mesto, kapteljska cerkev veličastno gori na griču; vendar — prišli smo mestu za hrbet, najmanj se ga vidi od te strani.¹⁾ Mimo pokopališča in drevereda še spremim dragega sopotnika, potem pa

¹⁾ Naša podoba str. 515 kaže mesto od vshoda.)

Predor pod Šmarijem. (Fotografoval J. Šiška.)

se poslovim in kličem: dobro došel v Novem mestu!

Da nam sestavek preveč ne naraste, opisali bomo prelepo vožnjo od Novega mesta ob Krki do Straže pozneje. Sedaj povemo samo nekatere splošne reči. Proga od Ljubljane do Novega mesta je dolga 74 km in 672 m, od Novega mesta do Straže 8 km in 294 m. Od Ljubljane do Grosuplja imata novomeška in kočevska železnica jedno progo, ki je dolga 20 km 817 m; od Grosuplja do Novega mesta meri proga 53 km 855 m, do Kočevja pa 49 km 487 m. Vsa dolenjska proga je toraj sedaj dolga 132 km in 453 m. Železna cesta od Grosuplja do Novega mesta se je začela delati dné 12. kim. l. 1892.; dné 7. mal. travna t. l. je peljal prvi vlak komisijo v Novo mesto, dné 27. mal. travna pa v Stražo. Delo se je vršilo ugodno in hitro; delavci so se pa na 9. (trebanjskem) oddelku jako pritoževali o raznih težavah z dotičnim podjetnikom. Zemljišča, po katerih vozi železnica, so sedaj tu pa tam razkosana, kar bo oviralo obdelovanje. Zlasti pa se zdi, da se je odkupovala zemlja semtertje le prenizko.

No, preostri ne smemo biti. Vsaka občekoristna naprava ima kako stvar, ki ni všeč vsem ali je celó kateremu v nesrečo. Brez žrtev pa se ne stori nobeno — najmanj še veliko delo. Za vse rane tudi železnica ne bo dala zaželenega zdravila.

Vrivajo se nam še razne misli o preteklosti, in razne nade o bodočnosti dolenjske dežele. Ker tukaj ne modrujemo o rečeh, katerih ne moremo premeniti in katerih ne moremo pridobiti, povejmo rajši besedo o slavnostni vožnji dné 31. velikega travna. S slovesnostjo radi začnemo delo, še rajši je končavamo. Pri železnici je tudi taka. Omenjeni dan je vozil slavnostni vlak razne goste — okrog 100 jih je bilo — iz Ljubljane v Novo mesto in Stražo, potem nazaj v Ljubljano.

Ob 8. uri onega dné se je zbralo na ljubljanskem kolodvoru lepo število raznih zastopnikov: trgovinskega ministerstva, kranjske deželne vlade, ravnateljstva državnih železnic, državnih in deželnih poslancev in drugih, da odrinejo z vlakom na dolenjsko stran. Trgovinsko ministerstvo je zastopal vitez Wittek in ob enem načeloval vsej slavnosti. Že ob cestah okoli Ljubljane, koder se je peljal vlak, pozdravljalo ga je občinstvo. Stroj je bil ozaljšan s cesarskim orlom in deželnim grbom, pa z raznimi zastavami, med katerimi so se bliščale slovenske trobojnice. Polagoma se je vil „železni črv“ naprej in naprej na Dolenjsko in se ni ustavil,

dokler ni došel do Grosuplja. Slavnost namreč je veljala le temu delu, ki je od Grosuplja do Straže. Pisatelja teh vrstic vznemirja še vedno vprašanje, odkod je ime Grosuplje, in želi si, da bi odgovoril na to kak jezikoslovec: večina gostov pa ni imela veselja za slovensko jezikoslovje, marveč je rajši pokusila slovensko kapljico in si vnela pogum za nadaljno vožnjo.

Pri Grosuplju mahne vlak na novo progo in pozdravi prijazni kraj, ki ga uzreš na desno in levo. Pa tudi ljudje hité, da vračajo pozdrave, v raznih oblekah, navadnih in prazničnih, v večjih in manjših gručah. Ne motim se, ako pravim, da je v večini teh opazovalcev vstajalo lahko čudenje: „Na, sedaj je tukaj, kdo bi si bil mislil, da jo doživim!“

Prisrčni in slovesni pozdravi so se začeli v Žalini. Občinski odbor, duhovščina, šolska mladina in druga množica je pričakovala na vseh kolodvorih vlak in pozdravila načelnika slavnosti. Jako slovesen je bil pozdrav v Višnji gori. Lepo se je tukaj družil mestni in deželski značaj. Občinski možje z županom, duhovščina, šolska mladina, ženstvo v prelepi narodni noši in naposled še meščanska godba — to je bila lepa slika! Pa so jo zato tudi radi ogledovali gosti. Godba sicer ni bila, da bi jo človek poslušal v koncertu, a iz polnih prsij so prihajali ti glasovi cesarske pesmi in pa iz godal, ki so častita zaradi starosti. Prijazna Višnja gora se vidi žal jako malo od kolodvora; a ko bi Višnjani pozdravljali vsak vlak tako lepo, ostal bi človek kar tukaj.

Tudi Zatičina ni zaostala, ne: iznenadila je goste z drugo posebnostjo — lepim petjem. Kdor je videl te postave, postave polne življenja in veselja, kdor je slišal to mило slovensko petje, ta ga ne pozabi nikdar.

Ne morem naštevati vseh posameznih prizorov, ne omenjati nagovorov, ki so izražali

1894

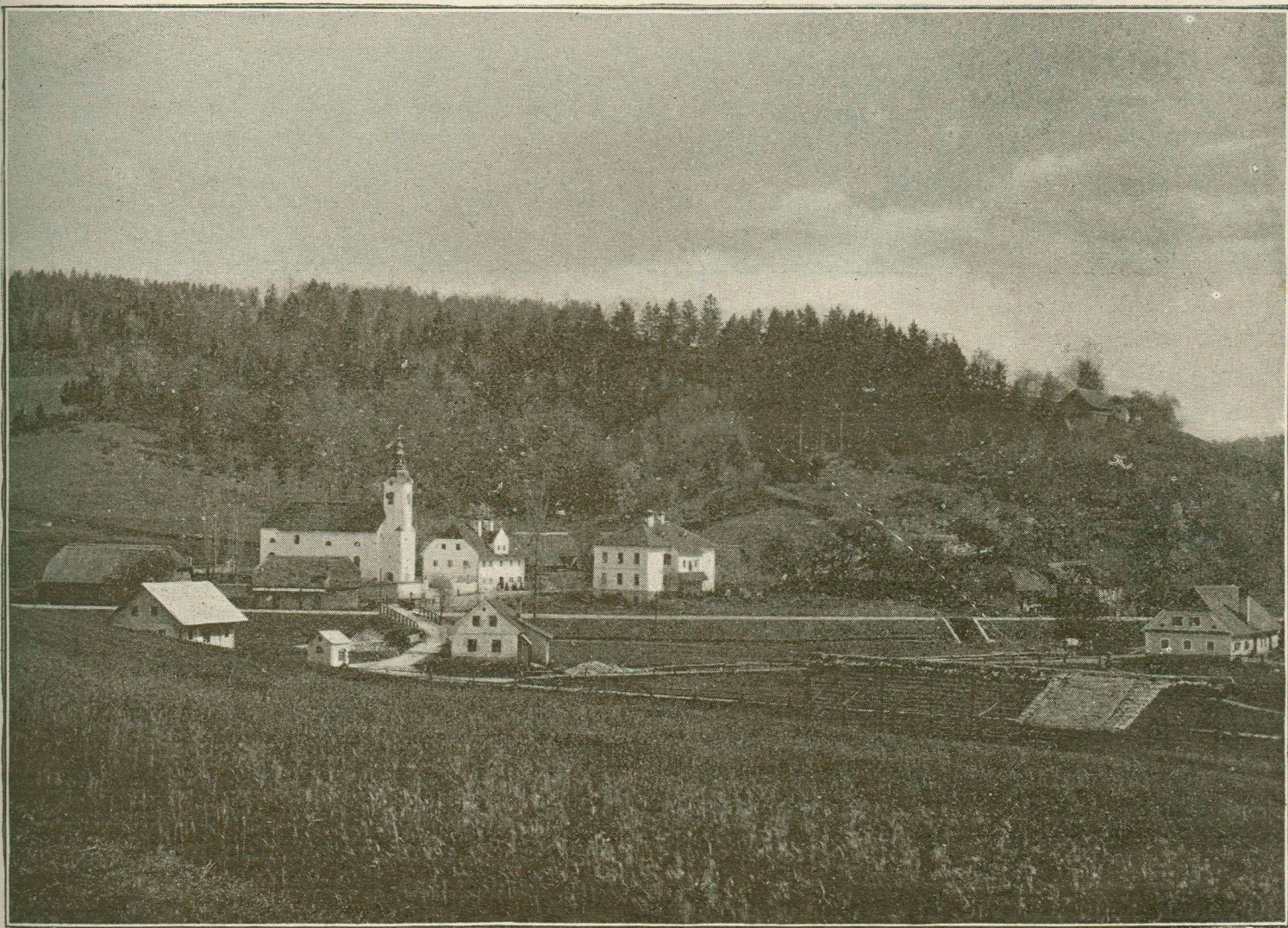
zahvalo vladi za železnico in udanost do vladarja, le znamenitejše stvari omenjamo.

Pozdrav za pozdravom se je vrstil v Št. Vidu, v Radohovi vasi, zlasti slovesno pa v Veliki Loki. Tu ti je držal dečko venec, da se je za njim kar skrival. Videl je vsakdo lahko, kako radosten je ta dan za lepo in imovito občino. In da tu stanujejo Slovenci, ki so veseli svojega doma, pokazali so Ločani ob tej priliki.

A kaj naj rečem o Trebanjcih, kateri so pozdravili slavnostni vlak malo pred poldnem? Tu si imel prelepo, res ganljivo sliko našega

čvrstega, krepkega slovenskega naroda. Občinsko zastopstvo, ognjegasci, cerkev, šola — in velika skupina veselih Trebanjk v zali narodni obleki — to je iznenadilo vse. Bilo je, kakor da si v čarobnem vrtu, kjer te pozdravlja sama milina, lepota in radost. In če ti je ugajalo, vzel si iz prijaznih rok tudi šopek in izpraznil kozarec dobrega domačina na zdravje vrlim Trebanjcem.

Vožnja po témeniški dolini v lepem vremenu se je zdela nad vse zanimiva zlasti onim, ki so se vozili tod v prvič. Po travnikih je posuto cvetje, hribe zaljša gosto drevje, v daljavi

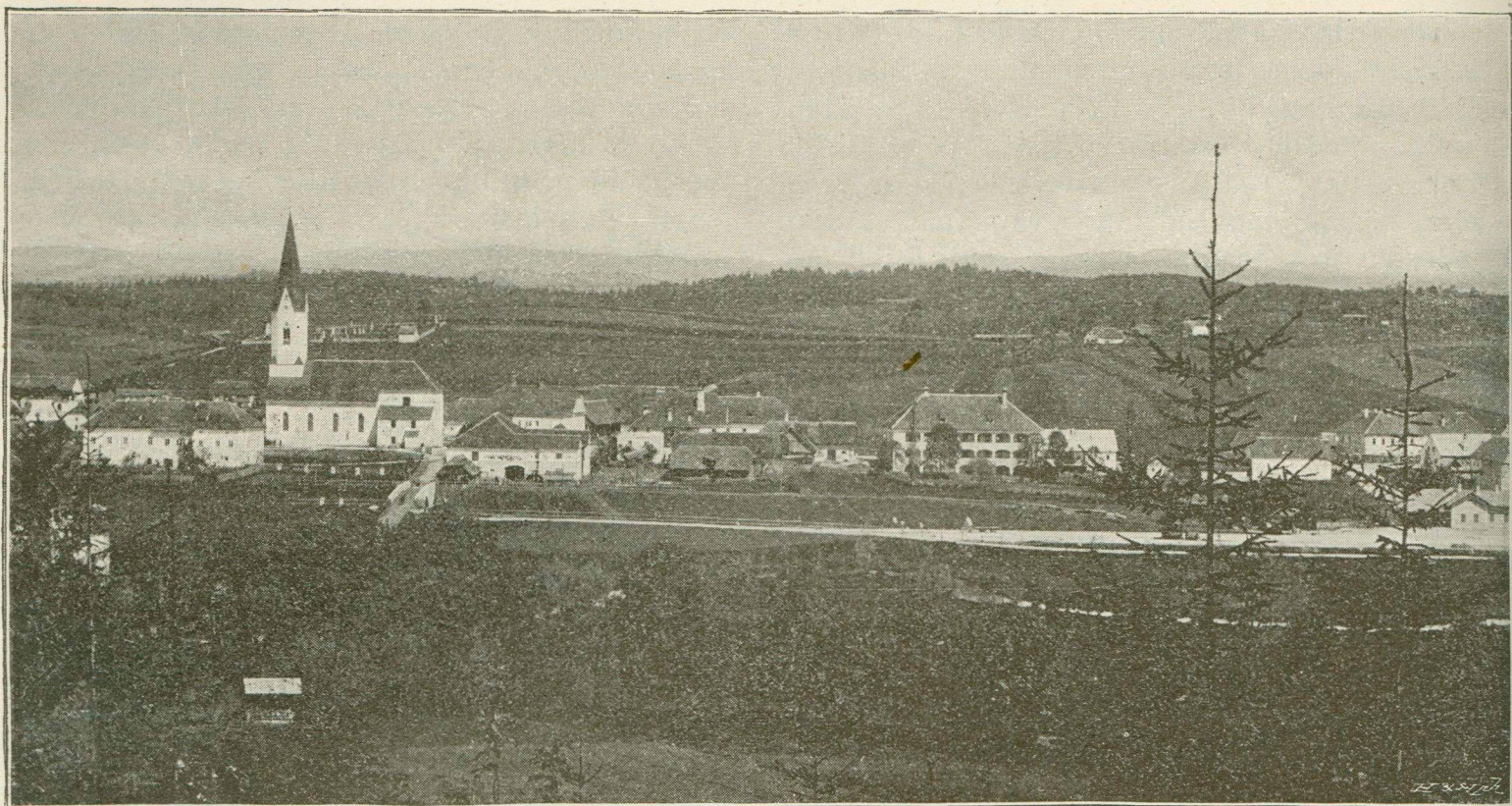
Št. Lovrenc ob Temenici. (Fotografoval Fr. A.)

ti kimajo cerkvice in gradovi s sinjih goric. Od Trebnjega naprej se menjajo neprestano prizori. Veličasten pa je razgled po mirnopoški nižavi. A radovedno se oziramo, kdaj in kje se neki pokaže Novo mesto. Žal, ne pokaže se naravnost. Ta dan pa se je pokazalo, dejal bi, živo mesto pred novomeškim kolodvorom in nad kolodvorom, kjer je bila zbrana neštevilna množica.

Pri novomeški postaji seveda je bil vrhunec slovesnosti. Tu je bil sprejem ne samo lep, ampak tudi veličasten. Pa bil je tudi res za mesto važen trenutek, ko je stopilo v najbližjo

zvezo z drugim svetom, trenutek, kakoršen se ne doživi v stoletju. Občinski svèt, duhovščina, društva, in zopet ženstvo v lepi narodni noši — to je bilo kakor ob cesarjevem dohodu v Ljubljano pred najstimi leti. Vse je čutilo, da je sedaj trenutek najvišjega veselja za mesto, zato se je radovalo vse in glasno klicalo pozdrav došlim gostom.

Slavnostni vlak jo je po četrtturnem postanku mahnil nazaj po prejšnji poti, a potem urno zavil na zapad proti Straži. Vožnja ob mirni, tedaj močno narasli Krki je lepa in kratkočasna, mislim da izmed najlepših, kar jih je

Trebnje. (Fotografoval Fr. A.)

na Kranjskem; žal, da traja le pol ure. Tudi na tej postaji je bil sprejem živahen, dasi preprost.

Ob pol dveh je bil vlak zopet pri Novem mestu; gostje so izstopili in se z vozovi peljali v mesto, kjer je bil slovesen pozdrav, in od tod naprej na vinorejsko šolo na Grmu.

Novo mesto je bilo vse okrašeno. Slavolok ob vhodu, zastave, zelenje — vse je kazalo, da se raduje slovesnega dneva.

Goste je naposled privabil in združil slovesni obed ob treh popoldne v kurilnici kolodvorski, ki je bila za ta namen okrašena prav sijajno. Ali naj ponovim še napitnice? Prva je veljala presvetlemu cesarju, druga trgovinskemu ministru in njegovemu zastopniku, tretja pa, katero je izustil načelnik slavnosti, vitez Wittek, vojvodini Kranjski. Vse tri napitnice so počastile tudi slovensko besedo, dasi niso zaničevale nemške.

Naposled je bila zabava jako živahna; tudi novomeške narodno oblečene gospice so prišle pozdravit goste in jih oveselit z lepimi slovenskimi pesmami.

Ob pol šestih je zapiskal vlak slovo Novemu mestu in odhitel v Ljubljano, kamor je došel ob deveti uri zvečer.

Tako se je godila res znamenita slovesnost, ki ne izgine kmalu iz spomina udeležencem, zlasti ne domoljubom, ki so opazovali prizore drugače, kakor samo radovedno.

Dasi se je kazal tukaj le majhen del dolenjske strani, a razodevala je vendar tako ljubeznivo, živahno in lepo stran svojega svojstva,

da se ti je nehoté priljubila. Doslej so imeli Gorenjci nekako vodstvo na Kranjskem: kdo vé, ali ne bodo odslej Dolenjci tekmovali uspešno ž njimi, saj v škodo ne bo to nikomur.

Kraji ob dolenjski železnici ponujajo mnogo zanimivih podob: upamo, da bodo ptujci radi zahajali vanje, zlasti proti jeseni.

Da bi le ptujci ne prinesli nepotrebnih in škodljivih razvad, ptujega jezika in verske nemarnosti! Dolenjec je mehak, a tu ne smé biti prijenljiv. Ako postane versko in narodno nemaren, izgubljen je tudi za napredek.

Dolžnost voditeljev narodovih je, da ga vodijo požrtvovalno in umno. Slovenske dežele niso bogate, ali uboge tudi niso, treba jim pridnih rok, domačinom ljubezni do doma.

Če prideš, Slovenec, na Dolenjsko, naj se ti podvoji ljubezen do slovenske zemlje in njenih prebivalcev. Objemi jih v duhu, vedoč, da so ti tvoji dragi slovenski rojaki.

Ko bi bil jaz oni mož, ki ima prvo besedo pri uravnavi železnic, naredil bi bil napise na postajah nekoliko drugače: najprej slovensko, potem nemško. Saj je prebivalstvo samo slovensko in njemu je pač treba priznati pravico, da imenuje svoje kraje po svoje. Tako ravnanje priporoča ona olika, ki je jedino vseobčna, svetovna olika: spoštovanje do bližnjega in priznavanje njegovih pravic. Seveda, vsaka dobra stvar dozori le polagoma: tako upamo, da bode tudi vrhovno ravnateljstvo državnih železnic, ki ima gotovo srcé za naše slovenske dežele, sprejelo to načelo in izkazalo nam ljubav, da premeni

nekoliko napise.¹⁾ Vsak olikan Slovenec bode tega srčno vesel. Naši veljaki pa, katerim so odprta vsaka vrata, naj se spominjajo tudi te naše pohlevne prošnje in jo naznanijo na višjem mestu.

¹⁾ Posebno nas žali napis „Rudolfovo“ na novo-meški postaji. Oglasili smo se že jedenkrat v tej stvari, a se bomo še večkrat, dokler ne zmaga spoznanje pravice in resnice. Ali se smejo imena krajev preminjati svojevoljno? Da, „Rudolfswert“ je pravo; veledušni ustanovnik, nadvojvoda Rudolf IV., je imel pravico dati mestu ime. A „Rudolfovo“ je samo skovano, prav nesrečno narejeno. Slovenec pravi „mesto“ in „Novo mesto“, in tega dejstva pač ne utaji nihče: torej je pravo jedino to. Kaj bi rekli, ko bi začeli po tem vzgledu pisati: Oberlaibach — Gornja Ljubljana, Krainburg — Kranjski grad, Radmannsdorf — Kolo-moževa vas ali Kolo-moževo?

Naposled — ne bodimo nehvaležni in izrecimo zahvalo vsem onim možem, ki so delovali za železnico in katerih imena bode hranila naša politična zgodovina. In ta zahvala velja gotovo tudi visoki vladi, ki je sicer počasi, a vendar-le dala zaželeno železnico. Pod slavno vlado našega presvetlega cesarja gre Slovenec z drugimi Slovani vedno bolj na dan, in ničesar si bolj ne želimo ob otvoritvi dolenjske železnice, kakor da bi v prav bližnjem času naš presvetli vladar sam mogel voziti se po lepi naši Dolenjski naravnost tje doli na Hrvaško in v našo Bosno ponosno, pa tudi proti šumnemu jadranskemu morju. V to pomozi Bog in stanovitnost slovenska!

Književnost.

Slovenska književnost.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Ureduje in izdaje Anton Kosi, učitelj v Središči. III. zvezek. V Ljubljani, 1894. Zalaga izdajatelj. Tisk Katol. Tiskarne. Cena 15 kr. 8". Str. 43. — Kakor prejšnja dva zvezka, ima tudi ta drobno tvarino, zabavno in poučno, za mladino. Mnogo sestavkov je že znanih od drugod. Tudi so sestavki po vsebini različne vrednosti in so nam ugajali različno, bolj ali manj. Izdajatelju treba priznati, da se za mladinsko slovstvo trudi resnobno.

Povesti, slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo. Zbral in uredil Andrej Kalan, urednik „Domoljuba“. Ponatis iz „Domoljuba“. VI. zvezek. V Ljubljani 1893. Založilo „Tiskovno društvo“. Tisek „Katol. Tiskarne“. Cena 20 kr. 8". Str. 117. V teh „povestih“ opazamo stalno napredovanje. Preveva jih vrlo verski in ob jednom slobodni duh, ki priča, da je naše slovstvo za ljudstvo in ž njim tudi ljudstvo samo dospelo že dokaj visoko. Zares, za 20 kr. mnogo dobrega berila.

Kažipot po pokneženi grofovini goriško-gradiški. Uredil in izdal Andrej Gabršček. I. letnik. Tiskala in založila „Goriška tiskarna“ A. Gabršček v Gorici 1894. Cena 1 gld., po pošti 10 kr. več. 4⁰. Str. 123. Tu je nakopičenega zares veliko gradiva o goriški deželi, in ne vem, česa bi si človek želel in ne bi dobil v knjigi. Cerkvene, šolske, politične, občinske in društvene stvari so zabeležene na drobno. Seveda ne more kritika segati v posamnosti, kdo pozna neki vse krajevne razmere! — a pripoznati treba, da je bilo tukaj dovolj truda in poguma, da se je rodilo to delo. Kdaj dobimo kaj takega tudi za Kranjsko? Knjiga je ob jednom tudi koledar za l. 1894. Sv.

Pedagoška knjižnica. Izdaja „Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani.“ I. zvezek. Jana

Amosa Komenskega „Didaktika“. Prevel Jernej Ravnikar, nadučitelj. V Ljubljani. Knjigotiskarna R. Miličeva. 1893. 8". Str. 255. Cena 50 kr. (Dobiva se pri g. Zagorjanu in pri upravnistvu „Učit. Tovariša“. — S tem prevodom „slovenski učitelji še sosebnost slavimo spomin tristoletnice rojstva slavnega velikana pedagogike Jana Amosa Komenskega.“ (Predgovor.) O Komenskem (1592 do 1671) so slišali in čitali naši naročniki pred dvema letoma dovolj in zato mi ni treba o njem omenjati drugega, kakor njegovo znamenito „Didactica magna, seu omnes omnia docendi artificium.“ To imamo tu v slovenskem prevodu. O delu samem trdé pedagogi v obče, da je izmed prvih ali klasičnih v pedagogičkem slovstvu. Vzgojeslovje Komenskega sloni na verski podlagi in se ozira na namen človekov po smrti, hoče pa storiti človeka zmognega, spretnega in srečnega tudi za to življenje. Kar se tiče verskih ukov, ki so tu pa tam vpleteni v knjigo, treba vedeti, da je bil Komenski pristaš, naposled škof „moravskih bratov“, ali bolje „jednote bratrské“, ki je podtikala katoliški cerkvi razne (namišljene) krivde in učila, da je čisto popačena. Tako umevamo, kar pravi v naši knjigi na strani 201, (kar bi se bilo lahko izpustilo brez škode): „Kdo je papeža Leva X. tako omamil, da je proglasil zgodbo o Kristusu za basen?“ itd. Prav bi bilo, da bi o tej strani Komenskega povedal glavne stvari uvod ali predgovor. O prevodu povemo misel ob kratkem, da se čita dokaj gladko, da ima v obče pravilen jezik, če tudi ni brez nekaterih hib („namestu, da“) in da je v navajanju sv. pisma nekoliko nejasnosti in nedoslednosti. Knjigi se vidi vseskozi, da jo je pisal bogoslovec, a prevod šepa nekoliko na to stran. — Če se bode „Pedagoška knjižnica“ množila, želimo, da bi se množila najprej z izvirnimi spisi in šele potem z dobro izbranimi prevodi.

Dvojno kazalo prvih deset letnikov „Duhovnega Pastirja“ 1883—1893. Sestavil Ludovik Škufca, župnik. V Ljubljani. Založila „Katoliška Bukvarna“. Tisk „Katol. Tiskarne“. 1893. 8°. Str. 132. Cena 50 kr. — Ta knjižica je dobra pomočnica za rabo „Duhovnega Pastirja“ in sicer zaradi „Stvarnega kazala“.

Najnavadnejše jezikovne napake učencev ptujskega okrajnega glavarstva in kako je naj učitelj iztrebi. Govoril dne 7. aprila 1893 pri uradni učiteljski konferenciji v Ptuiju Anton Kosi, učitelj v Središči. (Ponatis iz „Popotnika“ za l. 1894.) V Mariboru 1894. Samozaložba. Tisk tiskarne sv. Cirila. 8°. Str. 11. — Ta govor je vreden, da ga vsak učitelj po Slovenskem preudari dobro. Tudi narodni jezik treba očistiti, ako hočemo, da se ljudstvo povspne do višje omike. In to nalogo imajo učitelji. Torej naj sežejo po knjižici! Sicer bi se na licu take vzgledne knjižice ne smelo tiskati: „Ponatis“, ampak „Ponatisek“, kar že v drugič priporočamo našim tiskarnam. Tudi

ni v slovenskem duhu: „Tisk Tiskarne“, ampak z glagolom: „Tiskala Tiskarna“. Dr. Fr. L.

Početni nauk o petji za ljudske šole. Po G. Weinwurmju sestavil A. Nedved. V Ljubljani. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1894. 8°. Str. 31. C. mehko vez. knj. 20 kr. — Na ta način, kakoršnega ti podaje ta knjižica, naučé se otroci hitro takta, not, „škale“ in tudi melodij po notah. Zdi se nam, da se prosteje stvar ne dá prirediti, kakor je v tem delcu. Seveda je ta nauk raben samo po navodu učiteljevem. M.

Vaje v petji. Zložil A. Nedved. V Ljubljani. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 8°. Str. 88. Cena 60 kr. — Kolikor sodimo iz pregledovanja te knjige in iz dosedanje izkušnje, imenujemo jo brez premisleka prav rabno, natančno in mično, kar je tudi potrebno, da se učencem petje priljubi. Zato prav radi priporočamo to knjigo, zlasti še zaradi lepe oblike. Za šolo je sicer nekoliko draga, a za silo utegne tudi dvema učencema zadostovati jeden izvod. M.

Umetnost.

Glasba.

Missa „Ave, Regina coelorum!“ composita ad quatuor voces inaequales (Canto, Alto, Tenore, Basso). Auctore Ignatio Hladnik. Op. 20. Labaci. Sumptibus auctoris. Typis J. Blasnik. 1894. Cena 60 kr. — Ta maša je posvečena prevzvišenemu gospodu Jakopu Missii, knezoškofu ljubljanskemu. Zložena je v lahkem zlogu, kateri našim cerkvenim pevcem ne bo delal posebnih težav, zahteva pa krepkega zbora, kateri se zná na več mestih razdeliti tudi na pet ali šest glasov. V prvem delu, „Kyrie“, se napevi razvijajo v prijetno polifonijo, proti koncu je maša bolj enostavna. Popraviti je treba le nekaj tiskarskih pogrškov (n. pr. str. 3. v predzadnjem taktu naj poje drugi glas kakor v petem taktu od začetka). Skladba dela čast mlademu plodovitemu skladatelju, katerega nadarjenost nam je znana že od prejšnjih njegovih del, in bo dobro došla našim pevovodjam. E. L.

„Popievke za četiri muška grla.“ Skladao M. B. Rašan iz Istre. Polovica čistog prihoda namenjena je novom školskom društvu za Istru „Sv. Cirilu i Metudu“. U Zagrebu 1893. Vlastitom nakladom. Tiskom Dioničke tiskare. — Ta zbirka šteje štirinajst čveteroglasnih moških zborov, izmed katerih je jeden deloma peteroglasen. Večinoma so domoljubne pesmi, namenjene isterskim društvom in sploh domačim pevskim zborom. Največ jih opeva Istro, jedna „Kastavgrad“, jedna je himna društva „Zvonomira“. Namen skladatelj je bil domoljuben; te pesmi naj vzbujajo med

isterskim narodom samozavest in ljubezen do hrvaštva — zato so zložene preprosto in lahko, tako da se jih lahko naučé tudi manj izurjeni zbori. Sodeč „popievke“ s tega stališča, priporočamo jih Istrijanom; mnoge so take, da se lahko udomačijo. Najbolj nam ugaja napev pesmi „Kad se moja draga smije“. Tega je skladatelj vzel naravnost iz ust isterskemu narodu. Neprijetni sta le ostrí vsopredni kvinti v štirinajstem taktu (prvi bas naj ostane na d). V drugi pesmi „Moj pir“ se besede ne vjemajo prav z napevom, četrto vrsto je treba v besedah izpremeniti. Tiskovni pogršek je najbrže str. 21. v četrti vrsti, drugem taktu, kjer morata tenorja peti d in h mesto h in g. — Tudi slovenskim društvom, ki rada pri veselicah zapojó kako domoljubno pesem, priporočamo to zbirko, zlasti ker je polovica dobička namenjena tako blagemu podjetju. E. L.

Koncert „Glasbene Matice“. Dne 7. t. m. je priredila „Glasbena Matica“ drugi (oz. tretji) letošnji veliki koncert z raznovrstnim vspeodom. Največ (tri) komadov je bilo Dvořakovih, dva Bendl-ova, jeden Försterjev, jeden Wagnerjev, in jeden tudi dirigentov, gosp. M. Hubada. Prav zaradi te točke: „dveh slovenskih narodnih pesmij“ smo bili posebno radovedni. Nastopilo je do 140 pevcev in pevk, sodelovala sta iz prijaznosti g. drd. med. Bela Stuhec, baritonist, in g. Karol Jeraj, vijolinist in učitelj „Glasbene Matice“.

Ko smo poslušali do konca proizvode, spoznali smo, kako umno je bil sestavljen vspeod, kako

premišljeno nam je ponujal za estetični užitek umetniško celoto. Dasi ni bilo v koncertu orkestra, ki okrepi in okraši proizvajanje z večjim sijajem, nismo ga pogrešali, ker se je moglo petje in igranje na gosli pokazati tem čisteje, čim manj podpore je imelo v instrumentalni glasbi. Kaj naj rečemo o posameznih proizvajalcih? Gosp. Razinger je naš stari ljubljeneec, gosp. drd. Bela Stuhec se je odlikoval s krepkim, čistim baritonom in s trdnim nastopanjem; gospod dirigent M. Hubad nas je iznenadil s svojima „narodnima pesmima“. Zares, s finim čustvom je zadet narodni značaj, preprosto in vendar odlično-umetno je odeta narodna melodija v harmonijo petero- in šesteroglasnega mešanega zbora. Želimo si še večkrat kaj takega. Naposled pa naš dični goslar K. Jeraj, ki je — tako mislimo — z nenavadno spretno roko vodeč lok, vdihoval življenje in čvrste glasove svojemu orodju, ob enem pa tudi segel po vencu tega večera! Gospodu Jeraju si drznemo napovedovati lepo bodočnost, „Glasbeni Matici“ pa častitamo zaradi te moči. Ostani, vrli goslar, zvest svoji glasbeni majki in dvigni se še više, da bodeš ponos naši beli Ljubljani!

Žal, da je neugodno vreme zadržalo marsikakega prijatelja glasbe doma, koncertu pa odvzelo lepo število gostov.

Dr. Fr. L.

Kiparstvo.

G. I. Zajc, mladi in nadarjeni naš umetnik na Dunaju, je izdelal za loretansko kapelo tukajšnje frančiškanske cerkve v marmoru jako umetniški relief sv. družine na ploči, ki ima kakih 100 cm po dolžini in 59 višini. Dasi je delo preprosto, ugajalo nam je nenavadno, ker lepota se tukaj družijo z živim verskim duhom in dviga dušo k Bogu. Zato le želimo, da bi mogli pozneje o tem umetniku poročati še kaj več.

G. Alojzij Gangl, znani naš kipar, je izdelal za grobni spomenik Cimpermanov medaljon iz kararskega marmorja. „Pisateljsko društvo“ pa je poklonilo to res umetno delo tukajšnjemu muzeju, v katerem je bolj na pravem mestu, kakor pod milim nebom na grobišču. — Znamenito za razvoj naše domače umetnosti je, da bo v prihodnjem šolskem letu učil g. Al. Gangl kiparstvo na tukajšnji strokovni šoli, zlasti v cerkveno-umetnostni stroki. Strokovna šola bo pridobila s tem jako mnogo in, upamo, tudi naša cerkvena umetnost. Bog daj blagoslova! Isti umetnik bode izdelal spomenik Valvasorju, ki bode stal pred deželnim muzejem kranjskim. Učno ministerstvo je obljubilo podporo za ta namen. S tem se bode — da ne govorim o drugem — izpolnila tudi naša želja in ugodilo našemu pozivu v lanskem letniku našega lista str. 421.

Razne stvari.

Narodno blago.

Nekoliko belokranjskih vrah in praznih ver.

III.¹⁾

Na sveti dan ne jej jabolk, da ne dobiš lišaja.

Ta dan popevajo sosednji Bajančani po nekaterih vaseh pred hišami tako-le:

Dober dan gospodar!
Danes ti je božji dan.
Bog ti dobro srečo dal!
Pune sode vina,
Pune škrinje šenice.
Pódaj komad kruha
I kupico vina!

Ako se katero dekle ne more udati, naj gré na sveti večer, kadar vabi prvičkrat k polnočnici, v drvarnico po drva. Potem pride gotovo ženin ponjo.

V kakoršni starosti je luna na sveti večer, take starosti ljudje bodo mrli prihodnje leto.

Ako zapihuje na svečnico jug sveče, ne bo fižola tisto leto.

¹⁾ Glej „Dom in Svet“ 1892, str. 528.

Ako pride pustni torek najprvo ženska v hišo, bo debela repa.

Ako na veliki petek dežuje, bo sušno leto.

Na vüzemsko nedeljo puščajo ovce na šenične njive, da šenico pristrizejo, potem ne morejo čarovnice klasju škodovati.

Na vernih duš dan se ženske ne smejo česati, ker bi jim sicer lasje ne segnili v grobu.

Ako raca o sv. Martinu po snegu baca, bacala bo o sv. Treh Kraljih po prahu.

Ako se čuk pomladi večkrat glasi, bo dobra letina; ako je dosti kač, bo dobro leto.

Ako hočeš imeti dosti zelja, ne sej présada v ponedeljek ali saboto.

Ako ostane v jeseni listje, kadar odpade s sliv, pod drevjem, je znamenje, da bodo drugo leto slive dobro rodile.

Ako se prime prvi sneg lesa, drevja, bo dobra letina.

Ako najde solnce zjutraj volka speč¹⁾, potem so tisti dan ovce pred njim varne, ker ne more gobca odpreti.

¹⁾ Spečega.

Ako ne more kača dolgo pikniti in strupa izpustiti, ovije se okoli kakega drevesa in izpusti vanj strup. Tako drevo potem usahne.

Prasca ne smeš udariti nikdar z metlo, da ne postane ikrav.

Kadar dopeljejo nove zvone, dobro jih je poljubljati, potem človeka ne bolijo nikdar zobje.

Ako kdo kaj obljubi, pa ne izpolni kmalu svoje obljube, naredi se mu na obleki rdeč križec, ki ga na njo spomni.

Ko se vležeš zvečer k počitku, odpni srajco na vratu, potem bo počival po noči angelj varih na tvojih prsih.

Kadar vidi gospodinja v pomladi prvo zrelo jagodo, naj jo utrga in vrže kokošim. Ako jo pozoblje kókot sam, bo slaba letina; ako jo pa pusti kokošim, bo dobra.

Kadar prodaš kako živinče, daj kupcu nekaj krajcarjev od skupnine nazaj, da bo imel srečo pri kupljenem blagu.

Vrv, na kateri si pripeljal kupljeno žival, ovij okoli noge stola ali mize; potem bo blágo, krotko in rado pri domu.

Kadar oddajaš ali prodajaš kákovno seme, vzeti moraš od prodanega vselej po tri zrna nazaj, da ne boš oddal semena.

Kdor utone ali v kogar trešči, ta ni izveličan.

Ostanke od desek, iz katerih delajo mrliču rako, kakor tudi treske, oblóvino (óblanje) in žagótino (žaganje) ne devajo na ogenj, ampak ob pota in ceste, da ne postane žito snetivo.

Kadar zakápajo mrliča, vrže vsak sorodnik po kos zemlje v jamo, zato, da ga po mrtvem ni strah. Ako se zasuje grob, kadar izkopajo jamo, predno denejo mrliča vanjo, je znamenje, da bo kmalu zopet kdo umrl v tisti družini.

Otroci, ki umrjó brez sv. krsta, pridejo v kraj, kjer stoji visoka lestva. Vrh te pa je lepa, svetla luč. Po tej lestvici hodijo ta deca proti luči, da bi jo dosegli. Toda, ko stegnejo roko proti luči, da bi jo dosegli, padejo doli.

Kúščarje (martinčke) je Bog zato ustvaril, da poberajo in uničujejo koščice od poginolihih kač. Te so namreč tako strupene, da bi moral človek umreti, ako bi se na nje nabol, ker ga ne bi mogel noben zdravnik ozdraviti.

Vidovin in Vidóvina.

Na grajščinsko njivo je priletel kávrán¹⁾ in je pobral na njej tri debeljačna zrna in ja odnesel. To pa je videl Vidovin in je rekel: „Ta nam bo odnesel rod, da ne bo rodilo.“ Nato se je izpremenil Vidovin v prasca ter je šel za kávránom, katerega je ujel na „Krvavem morju“ ter mu vzel tri zrna, katera je prinesel nazaj, da je zopet rodilo.

¹⁾ Krokar.

Vidóvina odnese večkrat drvarjem v lozi klobuk, drugim razmeče in raznese konoplje, katere imajo raztresene po travnikih, da pada na nje rosa.

Kadar se stepó vetrovi in nastane vrtinec, stori to Vidóvina. Ona odnese tudi letino iz dežele v deželo.

Dete, katero donesó k sv. krstu, premeni se lahko v Vidóvino in izgine.

Tudi ženske in dekleta nosijo včasih Vidóvino po sedem ali devet let. Kadar gré potem od njih, zamori ves rod.

Ako umrè samodruga mati, denejo ji, ko jo devajo v rako, pod jezik kak denar, prej po stari groš ali tudi po več, sedaj po desetico ali dvajsetico ali tudi kak krajcar. To pa zato, ker bi vstala sicer iz groba „Vidóvina“ ali „ris“, ki bi uničil ali zatrl ves rod. (Ta navada je bila še pred malo leti po nekaterih vaseh adlešiške župnije. V sosednji preloški župniji pa je še dandanes, le da pravijo, da bo vstal iz groba „zmaj“. Tam so prekopali predlani po novem letu grob, v katerem je bila zakopana taka mati. V njem so našli dve dvajsetici in jeden krajcar.)

V Adlešičih zapisal I. Š.

Naše slike.

Naša slika Račkega na str. 257 nam kaže pokojnika mlajšega, na str. 291 pa v poslednjih, še krepih letih. — Umetnika, ki je naslikal sliko s str. 297, ne poznamo, a lahko rečemo, da je težko dobiti tako ljubeznivo misel, kakor je ta. — Slika na str. 304 nam kaže duhovsko zdravišče Iko v Istri. Ako bode prilično, povemo o Iki pozneje kaj več. Isto obetamo tudi o Barbani, ki je vas v južni Istri. — Slika Tomšičeva na str. 321 nam kaže pokojnika po njegovi poslednji fotografiji, kakor se je nosil proti koncu svojega življenja. — Dolcijeva slika na str. 329 je pač že znana čitateljem od poprej. C. Dolci je Florenčan, r. l. 1616., u. l. 1686. — „Šmarije“ (na str. 445) se táko vidi od jugo-zapada. — „Star grob“ (na str. 347) je tukaj vpodobljen, kakor se je videl z viška, ko je bila odvzeta vrhna pokrivajoča ploča. Vidi se jedna cela posoda in kosci razbitih posod. — „Božji grob“ pri Novem mestu je bil nekđaj kapela, sedaj je čisto zanemarjen in se v njem ne mašuje več. Bodo ga pa menda popravili, kar je le želeti. — „Brizinški mestni glavár“ (na str. 361) je narejen po sliki v kranjskem deželni muzeju. Žal, da ne moremo sedaj več povedati. Če sodimo po noši, živel je koncem 17. ali v začetku 18. stoletja. Slika na str. 369 nam kaže usodo poštnega voza, ki je vozil med Ljubljano in Litijo. No — vse na svetu mine in se umakne novim napravam. — Slike z dolenjske železnice pojasnimo pozneje.

Glavna seja društva sv. Jeronima.

Po stari navadi poročam, — če tudi pozno —, da je hrvaško prekristno društvo sv. Jeronima imelo dné 1. sušca t. l. svojo glavno sejo. Seja se je razlikovala od prejšnjih največ v tem, da je bila živahnejša kakor navadno, kar je gotovo znamenje, da raste zanimanje za dobro stvar. Po slovesni sveti maši za žive in mrtve ude društva smo se napotili v društveno hišo, kjer se je zbralo čez petdeset členov. Prvi se je oglašil predsednik dr. Feliks Suk in v kratkih, pa jedrnatih besedah črtal izgubo, katera je zadela ves hrvaški narod, torej tudi društvo sv. Jeronima s smrtjo slavnega dr. Račkega; saj je tudi za to društvo deloval z nasvetom in podporo. Ravno tako se je spomnil predsednik tudi starine-župnika Petra Bučarja, kateri se je spominjal še ilirskih časov in svoje poljudno pero posvetil društvu sv. Jeronima. Bila zemljica lahka blagima pokojnikoma! Iz poročila beležnikovega povzemamo, da so se društvene knjige za l. 1893. tiskale v 79.000 iztiskih, za 8500 iztiskov več, kakor v l. 1892. Novih udov je pristopilo 867, tako, da jih je bilo do konca l. 1893. zapisanih vseh skupaj 11.416. Da se je le jedenkrat 10.000 prekoračilo, bode že šlo, a šlo bi še bolje in glaje, če bi imelo društvo več marljivih in požrtvovalnih poverjenikov, katerih nekatere je beležnik, monsignor Pliverić, omenil pohvalno. Tudi društveni dobrotniki se množe. Sicer pa stoji društvo gmotno jako trdno.

Društvena palača, vredna čez 80.000 gld., je popolnoma izplačana, a tudi druga imovina z zakladi je precejšna, tako, da šteje cela imovina čez 150.000 gld. — Za leto 1894. bo društvo izdalo te-le knjige: 1. „Danico“ za leto 1895. v 40.000 iztiskih. 2. „Gospodarstveno lučbo“ (kemijo), katero je priredil po slovenskem Vrtovčevem izvirniku učitelj Matagić. 3. „Segregacija v Jurjevici“, povest za narod, katero je napisal znani narodni pisatelj župnik J. Zorić, a četrta knjiga še ni določena.

Posebno koristen in zanimiv je bil predlog urednika društvenih knjig prof. Cvetka Rubetića, naj bi imelo društvo razven pravih udov tudi nekatere letne ude iz siromašnejših stanov, kateri bi za vsotico 50 novčičev dobivali vse društvene knjige. Na tak način bi se knjige najlože razširile med narod in korist ne bi izostala, če tudi se ne bi društvo gmotno okoristilo, saj se mu ni boriti za obstanek. Takega predloga je trebalo že davno, ker je res vsota 5 gld., katere mora položiti pravi ud, marsikateremu malo prevelika, a 50 novč. na leto si pa vsakdo lahko utrga. Društvo je sedaj storilo mnogo in omogočilo vsakemu Hrvatu, da se nahrani z njega duševno hrano; narod, posebno pa poverjeniki, naj pa tudi storé svoje in naberejo čim več takih udov, da se bodo prelepe in prekristne društvene knjige brale povsod, kjer se hrvaško govori in prepeva.

Dušeslovna pisma.

IV. Pismo.

Dragi mladi prijatelj! Kako pozno odgovarjam! Moj stari greh, kaj ne? Vi pa mi odpustite po stari navadi, saj me poznate. Zamera mi dene teže, kakor katera koli kazen.

Tako živahno se giblje vse okrog nas! Železnice, nove stavbe, električna luč, veselice, koncerti, izleti, shodi — — — to se vrti dan na dan, da mi skoro uhaja sapa. In kaj so te stvari? Zunanji, vidni, snovni ali gmotni pojavi. Kako radi poleg teh zabimo drugih pojavov, mnogo višjih, imenitnejših in tudi močnejših, ki se ravnaajo po drugačnih zakonih in imajo drugačne uspehe. Res nas pelje železnica v nove kraje, telegraf in telefon družijo med seboj ljudi

s cele zemlje, električna luč preminja noč v dan: toda, kaj so vse te stvari, ako jih primerjamo n. pr. z novimi mislimi, ki se širijo po svetu, ki premagajo človeka za človekom in preustvarjajo človeške razmere, človeško družbo. Mogočnega se kaže narod, ki ima močno vojsko, razna sredstva za promet in lepa mesta. A še višji so duševni nameni in vzori, ki živé v njem: poštenost, pravica, značajnost, vera. Ni bilo večjih dogodkov v zgodovini, kakor ob času, ko so se narodi preseljevali; kakor bi sever in burja vihrala proti jugu in pokončevala vse, kar se jima ustavlja, tako so narodi hrumeli čez srednjo Evropo. A kaj je bilo vse to, če primerjamo to gibanje s krščanstvom, ki se je takrat razširjalo po Evropi! Krščanstvo je pre-

minjalo ljudi in preosnavljalo življenje, s kratka: krščanstvo je preustvarjalo duše. Da, to je bila moč, kakoršne ni dotlej videl svet!

S tem vzgledom sem hotel pokazati, da ima človeštvo zraven vidnih in zunanjih stvari tudi notranji svet, z notranjimi močmi, zakoni, nameni, ki so mnogo imenitnejši, kakor vidno človeško delo. Kaj so „ideje“! Kako silno delujejo na človeštvo! Dandanes n. pr. se je zanetila med delavskim stanom misel, da se lahko živi tudi z manjšim delom, da naj se vsi ljudje denejo na jedno kopito, da ne bo razločka med njimi, češ, tako se bo osrečilo vse človeštvo, in raj pride na zemljo. In ta ideja, če tudi se ne dá nikdar vresničiti, pridobiva delavca za delavcem, mesto za mestom, in ko bo naposled imela neupogljivo moč, kdo vé, kaj bo storila! Druga misel, ki mami človeka za človekom, je misel slobode. „Slobodni bodimo v vseh rečeh, do skrajne meje! Nobena reč naj nas ne veže in vlada: ne človek, ne postava, ne Bog sam!“ Tako mislijo in govorijo. To hrepenenje zavzema ljudi kakor najslajša godba ali opojna

pijača. Misel se jim zdi tako lepa, tako srečna. Ne pomislijo, da take slobode ne more biti.

Kaj ne, jasno Vam je, da je poleg vidnega sveta tudi nevidni svet naših mislij in našega hotenja. Dragi moj, ne prezirajte tega, zlasti sedaj ne, ko ste še mladi, da se ne navzamete onega nesrečnega mišljenja, kakor bi bilo vse le tvarina in drugega nič. Opazujte rajši duševni svet, njegovo gibanje, njegove zakone in sile. Že v mladosti spoznavajte ta svet, da bodete v poznejšem delovanju kazali narodu svojemu tudi one dobrrote, smotre in vzore, ki izvirajo iz tega sveta. Dušo spoznavati, duševne moči gojiti in krepiti, duševne vzore dosežati in ž njimi se blažiti, to vam bodi geslo. V takem delovanju bode Vam cvetla res pomlad življenja, zakaj tvarinske sile le prerade prihrumé v naše poznejše življenje, kakor nevihte, in tvarinsko delo le prepogosto tlači poletje in jesen našega življenja. Bodite zdravi!

Vaš

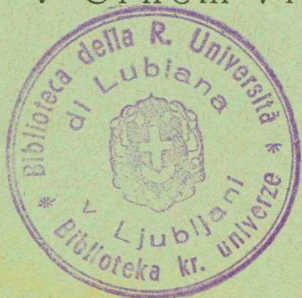
Modroljub.

Slovenski rojaki!

Slovenci se ne moremo ponašati pred svetom, da bi jako častili za narod zaslužne može. Zarad skromnih svojih razmer smo napravili le nekaterim med njimi skromne spomenike, pomneč besede Slomškove: „Kdor svojih slavnih prednikov ne časti, njih vreden naslednik biti ne zasluži“ Med našimi slavnimi možmi pa ima odlično mesto **Matej Cigale**, ki ga šteje njegov življenjepisec, Ivan Navratil, „med poglavitne stebre mili slovenščini in največje dobrotnike slovenskemu ljudstvu.“ Kot urednik „Slovenije“ in „Državnega zakonika“ je s trudom priredil slovensko imenstvo za politiko in pravoznanstvo, kot urednik Wolfovega nemško-slovenskega slovarja je pomnožil naš jezikovni zaklad, z izbornimi spisi je čistil našo materinščino, z drugimi ji je gladil pot v šole in urade, pišoče šolske knjige in prevajajoče potrebne obrazce in tiskovine.

Matej Cigale je torej vreden, da se ga narod hvaležno spominja, in zato se je osnoval v njegovem rojstvenem kraju, v Črnem vrhu, odbor, da mu oskrbi spomenik, namreč spomensko ploščo na rojstveni hiši v Loméh in, ker je rojstvena hiša precéj oddaljena od okrajne ceste, še drug spomenik v črnovrški vasi. Da bo pa spomenik dostojen slavnega moža, vljudno prosi podpisani odbor domoljube, naj k temu pripomorejo z blagohotnimi, če tudi z malimi prispevki. Sprejemalo jih bo uredništvo „Dom in Svet“-a in „Slovenec“-a v Ljubljani in pa odbor za Cigaletov spomenik v Črnem vrhu nad Idrijo. Imena darovalcev se bodo objavljala v časopisih.

V Črnem vrhu, dne 1. rožnika 1894.

Odbor za Cigaletov spomenik.